

שירותי חינוך לתלמידים מפונים מבתיים בתקופת מלחמת 'חרבות ברזל'

כתיבה: אתי וייסבלאי | אישור: יובל וורגן
תאריך: י"ט בטבת תשפ"ד, 31 בדצמבר 2023

סקירה

תוכן עניינים

1	תמצית	1
4	מבוא: פינוי יישובים בתקופת מלחמת 'חרבות ברזל' – מדיניות ונתונים	1.1
6	1.1 נתונים על תושבים מפונים ומתפנים	2.1
8	2.1 מסגרות חינוך ייעודיות לתלמידים מפונים	2.2
11	2.2 קליטת תלמידים מפונים במסגרות חינוך קיימות ברשות	3
13	3. מודל ההפעלה: סמכויות ותחומי אחריות של משרד החינוך והרשויות המקומיות	3.1
14	3.1 משרד החינוך	3.2
18	3.2 רשות מקומית קולטת	3.3
20	3.3 רשות מקומית מפונה	4
24	4. תקציב	5
25	5. ילדים זכאים לשירותי חינוך מיוחדים	6
27	6. חינוך לגיל הרך	29
29	נספח: יישובים שפוננו לפי החלטת ממשלה – מלחמת "חרבות ברזל"	

תמצית

אחד ההיבטים המרכזיים של פעילות מערכת החינוך במלחמת 'חרבות ברזל' הוא מתן מענה חינוכי ומסגרות חינוכיות לתושבים שעזבו את ביתם בשל הלחימה. למערכת החינוך לתלמידים המפונים תפקיד משמעותי ביותר במגוון היבטים הקשורים בחיי התלמידים המפונים ובני משפחותיהם: יצירת מסגרת ושגרה עבור הילדים ובני משפחותיהם; שמירה על רצף חינוכי ולימודי; בניית חוסן אישי, חברתי וקהילתי; תמיכה בהמשכיות ובשיקום הקהילות; הגברת חוויית הביטחון, המוגנות והיציבות עבור התלמידים והצוות החינוכי ומתן אפשרות להורים לשוב לעבודתם או להתפנות לעיסוקים נדרשים אחרים.

במסמך שלהלן שנכתב לבקשת ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת לקראת דיון הוועדה בנושא "המענים החינוכיים לילדי המפונים - סקירת משרד החינוך" יובאו מידע ונתונים על שירותי החינוך לתלמידים המפונים, לרבות: הצגת מדיניות פינוי האוכלוסייה בתקופת המלחמה ומידע על תושבים ותלמידים מפונים, נתונים על מסגרות חינוך שנפתחו עבור תלמידים מפונים ותלמידים הלומדים בהן ומודל ההפעלה של שירותי החינוך לתלמידים המפונים והממשקים בין הגורמים השונים העוסקים בכך: משרד החינוך, הרשות הקולטת והרשות המפונה. כן יוצג מידע על שירותי חינוך לאוכלוסיות ייחודיות מבין המפונים: ילדים בגיל הרך ותלמידים זכאים לשירותי חינוך מיוחד.¹

יודגש כי אף שנעשה כל מאמץ לקבל נתונים ומידע מקיף ממשרד החינוך ומגורמים נוספים על התלמידים המפונים, המסגרות והתכניות הקיימות בעבורם, **בפועל בשל הדינמיות של המצב בשטח, ריבוי הגורמים העוסקים בתחום והפעילים בשטח והיעדר נהלים ותהליכי עבודה מוסדרים - במקרים רבים המידע הקיים והמוצג כאן הוא חלקי.** עיקרי המסמך:

- סמוך לראשית מלחמת 'חרבות ברזל' החליטה הממשלה על פינוי תושבים מיישובים בדרום הארץ ובצפונה. על פי החלטות הממשלה המסדירות את פינוי התושבים מיישובי עוטף עזה וקו העימות בצפון "משרד החינוך יגבש בתיאום עם משרד האוצר תוכנית למתן מענה חינוכי לתלמידים המפונים השונים במרכזי הקליטה בהתאם לצרכים המשתנים ולמצב בשטח". משך הפינוי כיום עד 29 בפברואר 2024. נוסף על כך תושבים רבים התפנו שלא במסגרת החלטת ממשלה.
- על פי נתוני פיקוד העורף במהלך מלחמת חרבות ברזל עזבו את בתיהם למעלה מ-250,000 מתושבי ישראל - כ-164 אלף תושבים קיבלו הנחיה להתפנות מהמדינה ובמימונה וכ-100 אלף עד 150 אלף מתפנים התפנו בלא קבלת הוראת פינוי מהמדינה. **התושבים המפונים התפנו לכ-377 מרכזי קליטה ב-54 רשויות מקומיות.** הרשויות העיקריות שבהן שוהים מפונים הן: אילת, מועצה אזורית תמר (אזור ים המלח), ירושלים, תל-אביב, טבריה, חיפה, מועצה אזורית מטה יהודה ועוד.
- מנתוני מערך הדיגיטל הלאומי עולה כי נכון ל-31 בדצמבר 2023, ישנם כ-119 אלף מפונים בתוכם כ-56 אלף מפונים השוהים במלונות ו-63 אלף מפונים בקהילה.

¹ המסמך יעסוק בחינוך הפורמלי בלבד, נושא החינוך הבלתי-פורמלי ופעילויות משרדי הממשלה השונים וגורמים נוספים לתת מענה להתנהגויות סיכון בקרב בני נוער יידונו במסמך נפרד שנמצא כעת בהכנה.

- מנתונים שנמסרו על ידי משרד החינוך לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת עולה כי **בסה"כ ביישובים שפונו כ-48,000 ילדים בגיל חינוך (לידה עד 18 ולגבי תלמידים במסגרות חינוך מיוחד עד גיל 21) בהם 31,314 ילדים מיישובי הדרום ו-16,670 מפונים מיישובי הצפון**. נציין, כי הגדרות המשרד לגבי תלמידים מיישובים מפונים שונות מהגדרות החלטת הממשלה.
- לפי נתוני משרד החינוך, **21,111 מבין התלמידים המפונים מדווחים כשוהים במרכזי קליטה במלונות ("מרכזי יחד")**, 17,119 ילדים מדווחים כמי שנקלטו בכתובת אחרת מחוץ למלונות או שיש בידי המשרד מידע על שיבוץ שלהם במסגרת חינוך אחרת. באשר ל-7,905 ילדים אין במערכת דיווח עדכני על מיקום השהות. דיווח מסוג זה עשוי להיות בידי גורמים ברמה המקומית ללא עדכון המערכת.
- התלמידים המפונים מקבלים שירותי חינוך בשני אופנים מרכזיים: לימודים במסגרות חינוך זמניות ייעודיות למפונים בתוך מרכזי הקליטה ומחוץ להם והשתלבות במסגרות חינוך קיימות. **בחלוף קרוב לשלושה חודשים ממועד פרוץ המלחמה, המידע המצוי במערכת הארצית של משרד החינוך לגבי השירותים הניתנים בפועל לכלל התלמידים המפונים חלקי.**
 - מסגרות חינוך זמניות ייעודיות למפונים: בתוך מרכזי הקליטה ומחוץ להם. על פי משרד החינוך כיום פועלות 466 מסגרות מעונות יום וגנים בכ-285 מרכזי יחד במלונות. 44 בתי ספר זמניים הוקמו מחוץ למלונות עבור תלמידים מפונים. על פי נתוני משרד החינוך בסה"כ לומדים במסגרות אלה כ-10,300 תלמידים -2,600 ילדים בגיל הרך, 3,700 ילדים בחינוך הקדם-יסודי ו-4,200 ילדים בבתי ספר זמניים. על פי המשרד כ-1,000 עובדי הוראה מועסקים במסגרות הייעודיות לתלמידים מפונים, לצד אנשי צוות אחרים ומתנדבים. במסגרות מתקיימת תכנית לימודים גמישה המותאמת לגילאי הילדים במסגרת ולצרכיהם.
 - מסגרות חינוך קיימות ברשות הקולטת: משרד החינוך מאפשר לתלמידים שפונו לקהילה באופן עצמאי להירשם למוסדות חינוך ברשות הקולטת, ובנוסף הופנו תלמידים המתגוררים במרכזי הקליטה למוסדות חינוך קיימים. על פי דיווחי מצבת תלמידים של מנהלים שקלטו תלמידים מפונים למשרד החינוך, בסה"כ 8,165 תלמידים מפונים מדווחים כרשומים במסגרת חינוכית קיימת. המשרד מקצה תקציב שקלי של 150 ש"ל לתלמיד שנקלט במסגרות קיימות, בנוסף בתי ספר ורשויות מקומיות שקלטו תלמידים מפונים זכאים לפנות לקבלת הקצאות מסלים מחוזיים שהוקמו לצורך כך.
- בהפעלתם של שירותי החינוך לתלמידים המפונים מעורבים: משרד החינוך, הרשות שממנה פונו התלמידים והרשות שקלטה אותן. נוסף על כך עמותות וגורמי שטח שונים עסקו בהפעלת מסגרות בפועל, במיוחד בשבועות הראשונים שלאחר הפינוי. מצב זה יצר תמונה מורכבת ביותר, המשתנה בין רשות לרשות ומתפתחת לאורך זמן. נראה כי נכון להיום יש חוסר בהירות באשר לחלוקת האחריות והסמכות בין הגורמים השונים בכל הנוגע למתן שירותי החינוך לתלמידים המפונים ואף שרוב אוכלוסיית התלמידים המפונים איננה שוהה כיום במרכזי הקליטה, רוב המשאבים ותשומת הלב של הגורמים העוסקים בכך מופנית לתלמידים השוהים במרכזים אלה.

- משרד החינוך הקים מערך של מסגרות זמניות ייעודיות לתלמידים המפונים במרכזי הקליטה. הנחיות המשרד למסגרות אלה מדגישות את החשיבות של המסגרות הייעודיות עבור המפונים, בני משפחותיהם והקהילה כולה. עם זאת, עולות בהקשר לפעילות המסגרות סוגיות שונות בהן: שעות פעילות קצרות במסגרות רבות ומחסור בכוחות הוראה, קושי באיתור שטחים מתאימים עבור המסגרות ולעיתים נוכחות נמוכה של תלמידים.
- הרשויות הקולטות רואות עצמן כגורם הראשוני הנותן מענה לצרכי המפונים בשטחן והן מקדישות לכך משאבים ומאמצים רבים. בתחום החינוך, לאחר תקופה ראשונית בה היו מעורבות גם בהפעלת מסגרות במרכזי הקליטה, הן עוסקות בעיקר בתלמידים ששובצו במסגרות קיימות ברשות ובצרכים נלווים כגון הסעות ומסגרות משלימות. צוין כי לקליטת התלמידים במסגרות הקיימות נדרשים משאבים רבים ולא תמיד ניתן לכך מענה.
- הרשויות המפונות מתקשות להתמודד עם הפיזור הגיאוגרפי של התלמידים שלהן. למשרד החינוך אין הנחיות ברורות לגבי תחומי האחריות, הסמכויות ואופן ההפעלה של רשויות מפונות וברשויות שונות התפתחו מודלים שונים בהתאם למצבה של כל רשות. בחלק מן המקרים קיים קושי בהעברת מידע בין משרד החינוך, הרשות המפונה והרשות הקולטת. חסמים נוספים קשורים בשיבוץ ובהעסקה של עובדי ההוראה ברשות המפונה במסגרות חדשות.

- על פי משרד החינוך **סך הצרכים של המשרד בעקבות המלחמה בשנת 2023 עומד על 680 מיליון ש"ח. רוב תקציב זה, כ-427 מיליון ש"ח, מיועד לצרכים של תלמידים מפונים.** התקציב המתוקן של משרד החינוך שאושר בדצמבר 2023 כולל תוספת תקציב של כ-1.742 מיליארד ש"ח ביחס לתקציב המשרד המקורי וכן תוספות לתקציב הפיתוח של המשרד. תוספת זאת כוללת גם את הצרכים התקציביים של המשרד בעקבות המלחמה.
- על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ביישובים המפונים לפי החלטת הממשלה כ-4,000 תלמידים זכאים לשירותי חינוך מיוחד. מדיווחי משרד החינוך לוועדת החינוך של הכנסת עולה כי הוא פועל למיפוי ולמתן מענה לתלמידים עם מוגבלויות שפוננו בעקבות המלחמה וכי עובדי האגף משובצים במרכזי הקליטה למפונים לצורך כך. עם זאת בדיון ועדת החינוך ב-20 בנובמבר 2023 נמסר על ידי האגף לחינוך מיוחד כי להערכתו יש בידיו מידע על כ-75% מן הילדים המפונים. למרות דרישת הוועדה לפעול למיפוי מלא של התלמידים ולעדכן את הוועדה בממצאים, לא נמסר לה דיווח נוסף בעניין זה.
- שירותי החינוך לגיל הרך לתלמידים המפונים ניתנים באמצעות קול קורא שפורסם על ידי משרד החינוך בתחילת נובמבר 2023. הקול הקורא מאפשר לרשויות המפונות להקים מסגרות לגיל הרך במרכזי המפונים ומקצה תקציבים לצורך כך. על פי נתוני משרד החינוך כיום פועלות במרכזי המפונים 266 מסגרות לגיל הרך.

1. מבוא: פינוי יישובים בתקופת מלחמת 'חרבות ברזל' – מדיניות ונתונים

במהלך מלחמת 'חרבות ברזל' החליטה הממשלה על פינוי תושבים מיישובים בעוטף עזה, דרום הארץ וגבול הצפון. בשל הפתאומיות של מתקפת חמאס ב-7 באוקטובר והצורך הדחוף בפינוי התושבים, מרבית החלטות הממשלה בדבר פינוי אוכלוסייה התקבלו בדיעבד, לאחר שהפינוי בפועל כבר בוצע על ידי מערכת הביטחון.

החלטות הממשלה בעניין הפינוי מתייחסות לכמה אוכלוסיות שהמענים שניתנים להן, על פי הנוסח המצוי בהחלטות הממשלה, שונים:

- תושבי עוטף עזה וקו העימות בצפון שפזנו במסגרת החלטות ממשלה 950 ו-975 בעבורם נקבע כי "משרד החינוך יגבש בתיאום עם משרד האוצר תוכנית למתן מענה חינוכי לתלמידים המפונים השונים במרכזי הקליטה בהתאם לצרכים המשתנים ולמצב בשטח".

- תושבי שדרות והיישובים בטווח ארבעה עד שבעה ק"מ מגבול רצועת עזה וחלק מתושבי אשקלון הזכאים לפינוי במסגרת תכניות רענון על פי החלטות ממשלה 988 ו-978 בהתאמה. בהחלטות ממשלה אלה אין התייחסות לשירותי חינוך לתושבים המפונים.²

בסה"כ פזנו 93 יישובים בתשע מועצות אזוריות ושש ערים ומועצות מקומיות (כולל אשקלון). נתונים על היישובים שפזנו לפי החלטות הממשלה בנספח למסמך זה.³

החלטות ממשלה נוספות האריכו את משך הפינוי והסיוע לתושבים שניתן במסגרתו. זאת מלבד תכנית הפינוי של עיריית אשקלון עבור תושבים זכאים שהסתיימה ב-29 בנובמבר 2023.⁴ לפי החלטת ממשלה 1193 שנתקבלה ב-29 בדצמבר 2023, סיוע המדינה לתושבים המפונים יוארך עד ל-29 בפברואר 2024. ההחלטה מאפשרת לתושבי יישובים הנמצאים במרחק ארבעה עד שבעה ק"מ מרצועת עזה המשתייכים למועצות האזוריות חוף אשקלון, שער הנגב ושדות נגב,

² על החלטות הממשלה בנוגע לפינוי אוכלוסייה במלחמת 'חרבות ברזל' ראו: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [תכניות לפינוי אוכלוסייה – חלק ב': מפרוץ מלחמת חרבות ברזל](#), כתיבה: ד"ר מיכל לרר, 12 בנובמבר 2023. מזכירות הממשלה, [תוכנית פעולה לאומית לביצוע פינוי אוכלוסייה המצויה בסמוך לגבול רצועת עזה וקליטתה – 'חרבות ברזל'](#), החלטה מספר 950 של הממשלה מיום 12 באוקטובר 2023; [תוכנית פעולה לאומית לביצוע פינוי אוכלוסייה בגזרת הצפון \(0-5 ק"מ מהגבול\) וקליטתה – מלחמת 'חרבות ברזל'](#), החלטה מספר 975 של הממשלה מיום 18 באוקטובר 2023; [סיוע המדינה לתושבי העיר אשקלון לאור מלחמת 'חרבות ברזל'](#), החלטת ממשלה מספר 978 מיום 19 באוקטובר 2023.

³ נציין כי כמה יישובים בצפון שהחלטת הממשלה 975 מאפשרת את פינויים לא פוזנו ואפשר שיפזנו בהמשך בהתאם להערכת מצב של הצבא. בין יישובים אלה: אבירים, עבדון, אלקוש, עלמה, כרם בן זמרה, ריחאניה, פסוטה וחורפיש. ראו על כך בתוך: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [מידע על מפונים ומתפנים מגבול הצפון במלחמת חרבות ברזל – רקע לדיון](#), כתיבה: ד"ר מיכל לרר, 19 בדצמבר 2023.

⁴ הממשלה ה-37, החלטת ממשלה 1074, [הארכת סיוע המדינה לתושבי יישובי הדרום המצויים בטווח של 0 עד 7 ק"מ מגבול רצועת עזה](#), לקשישים ומחוסרי עורף משפחתי תושבי העיר אשקלון ולתושבי יישובי הצפון בטווח של 0 עד 5 ק"מ מגבול לבנון לאור מלחמת 'חרבות הברזל' ותיקון החלטת ממשלה, 21 בנובמבר 2023.

לתושבי יד מרדכי ולתושבי העיר שדרות לשוב לביתם באופן הדרגתי החל מ-1 בינואר 2024. צוין כי עד ל-29 בפברואר 2024 תושלים ההיערכות למתן מענה חינוכי לתושבי יישובים אלה.⁵

בהחלטות הממשלה הנוגעות לפינוי תושבים מאזורי עימות נכתב כי הן מבוססות על תוכניות קיימות לפינוי אוכלוסייה אזרחית במצב חירום: תוכנית "מרחק בטוח" ו"מרחק בטוח צפון" שאושרה בצה"ל בשנת 2015 ותוכנית "משב רוח" של רשות החירום הלאומית (רח"ל) ומשרד הפנים. **בסה"כ הופעלו בעקבות מלחמת 'חרבות ברזל' ארבע תוכניות "מרחק בטוח" לפינוי תושבים מאזורי לחימה (מרחק בטוח 0-4 בדרום, מרחק בטוח 0-2, 2-3.5 וקריית שמונה בקו העימות בצפון) ושלוש תוכניות רענון מתמשכות (משב רוח שדרות, משב רוח 4-7 בדרום ותוכנית רענון לתושבי אשקלון).**⁶

פרטים מלאים על תכניות אלה, וכן על תוכנית "מלון אורחים" שהיא התכנית המרכזית של מדינת ישראל לפינוי תושבים במצב חירום, לא פורסמו לציבור. במסמך מרכז המחקר והמידע של הכנסת שנכתב לאחרונה ועסק בתכניות לפינוי אוכלוסייה הובא מידע על כמה היבטים של תכניות אלה לרבות ביקורת שנמתחה עליהן על ידי מבקר המדינה בדוח שפורסם בשנת 2020. בכל הנוגע לתוכנית "מרחק בטוח" צוין בשנת 2020 כי התכנית לא הושלמה והמוכנות לפינוי ערים הייתה נמוכה יחסית למוכנות לפינוי מיישובים כפריים, בגלל הסבירות הנמוכה יותר לצורך בפינוי מערים ובגלל היעדר תוכנית קליטה סדורה עבורן. תוכנית "משב רוח" היא כאמור תוכנית לפינוי קצר טווח לצורך רענון או הפגה.⁷ התכנית הגדולה ביותר לפינוי אוכלוסייה שגובשה עד היום – תוכנית מלון אורחים, לא הופעלה עד כה במלחמת 'חרבות ברזל'. עם זאת בהחלטות הממשלה נכתב כי "משרדי הממשלה יממשו את אחריותם כפי שנקבעה בהחלטת מלון אורחים ובכפוף לאמור בהחלטה זו [...] בהתאם לצרכים המשתנים ולמצב בשטח".⁸

נושא נוסף הנדון במסמך מרכז המחקר והמידע מאוקטובר 2023 הוא נהלי פס"ח (פינוי, סעד, חללים) המסדירים היבטים שונים הנוגעים לפינוי אוכלוסייה. הנהלים נכתבו טרם פרוץ מלחמת 'חרבות ברזל' כהכנה למצב חירום. ביקורת מבקר המדינה בהקשר זה עוסקת בין היתר בתקצוב המפונים והרשויות המקומיות שקולטות אותם ובסוגיית מועד ואופן תשלום ההחזר לרשויות המקומיות. על פי הדוח וכן במסגרת הערות ראש הממשלה על ממצאיו אין בנהלים הקיימים

⁵ הממשלה ה-37, החלטת ממשלה 1193, הארכת סיוע המדינה לתושבי יישובי הדרום המצויים בטווח של 0 עד 7 ק"מ מגדר רצועת עזה ולתושבי יישובי הצפון בטווח של 0 עד 5 ק"מ מגבול לבנון לאור מלחמת 'חרבות ברזל' ותיקון החלטת ממשלה, 29 בדצמבר 2023.

⁶ מרכז מידע וידע לתמיכה בעורף במצב החירום המיוחד, זרקור: תכניות הפינוי, המפונים והמתפנים במצב החירום "חרבות ברזל", 4 בדצמבר 2023.

⁷ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [תכניות לפינוי אוכלוסייה – חלק א': טרום מלחמת חרבות ברזל](#), כתיבה: ד"ר נורית יכימוביץ-כהן, 30 באוקטובר 2023.

⁸ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [תכניות לפינוי אוכלוסייה – חלק ב': מפרוץ מלחמת חרבות ברזל](#), כתיבה: ד"ר מיכל לרר, 12 בנובמבר 2023.

מועד ברור להעברת החזרים לרשויות המקומיות בעבור הוצאותיהן על צרכי המפונים ומשרד האוצר סירב להתחייב לשלם מקדמות לרשויות המקומיות בעניין זה.⁹

חוזר מנכל משרד החינוך בנושא [נוהלי שעת חירום במערכת החינוך](#) עוסק אף הוא בקליטת אוכלוסייה מפונה במצבי סיכון וחירום בבתי הספר. על פי החוזר, על משרד החינוך להיערך לאספקת שירותי חינוך ברשויות מקומיות שהועברה אליהן אוכלוסייה מפונה והרשות המקומית תהיה זכאית לשיפוי עבור הוצאותיה בהקשר לקליטת תלמידים מפונים כגון עבור הסעות, העסקת מורים ממלאי מקום, ציוד מתכלה לתלמידים ועוד, בהתאם לנסיבות.¹⁰ כן קובע החוזר את אופן הפעולה של הרשות המקומית ומוסדות החינוך הקולטים בעת קליטה של אוכלוסייה מפונה בבתי ספר.

1.1 נתונים על תושבים מפונים ומתפנים

על פי נתוני פיקוד העורף במהלך מלחמת חרבות ברזל עזבו את בתיהם למעלה מ-250,000 מתושבי ישראל: כ-164 אלף תושבים קיבלו הנחיה להתפנות מהמדינה ובמימונה וכ-100 אלף עד 150 אלף מתפנים התפנו בלא קבלת הוראת פינוי מהמדינה.

בראשית דצמבר 2023, לאחר סיום תכנית הרענון של תושבי אשקלון ב-29 בנובמבר, **המספר הכולל של המפונים על פי נתוני פיקוד העורף עומד על כ-114,000 אלף**, בתוכם כ-62,000 תושבי הדרום ו-51,700 תושבי הצפון.¹¹ לאורך זמן קיימת מגמה של ירידה מתונה במספר הכולל של המפונים שחלקם בחרו לחזור ולהתגורר ביישוב שפונה, ובמקביל יציאה של מפונים מן המלונות לדיור בקהילה.

פירוט המפונים לפי תכנית פינוי בטבלה הבאה¹²:

⁹ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [תכניות לפינוי אוכלוסייה – חלק א': טרם מלחמת חרבות ברזל](#), כתיבה: ד"ר נורית יכמוביץ-כהן, 30 באוקטובר 2023.

¹⁰ ראו גם בהקשר זה: משרד הפנים, רשות פס"ח עליונה, [חברת תהליכי עבודה: הנחיות מקצועיות למתקן קליטה מקומי קליטת אוכלוסייה בשעת חירום](#), פברואר 2019. פרק העוסק בנושא חינוך.

¹¹ פיקוד העורף משל"ט ינאי, חרבות ברזל 2023 – הערכת מצב משרדי ממשלה 30.11.2023.

¹² עיבוד לנתוני מערכת פיקוד העורף על ידי מרכז מידע וידע לתמיכה בעורף במצב החירום המיוחד, זרקור: תכניות הפינוי, המפונים והמתפנים במצב החירום "חרבות ברזל", 4 בדצמבר 2023.

טבלה 1: מפונים לפי החלטות ממשלה במלחמת חרבות ברזל

תאריך סיום (נכון למועד המסמך)	מפונים בפועל - 3.12.2023	אוכלוסייה הכלולה בתכנית	מועד פינוי	תכנית פינוי
29.2.2024	כ-19,900 (98%)	כ-20,200	7.10	מרחק בטוח דרום: 0-4 ק"מ
29.2.2024	כ-42,200 (80%)	כ-53,600	13-14.10	"משב רוח" דרום 4-7 ק"מ + שדרות
22.11 עבור חסרי מיגון ו-29.11 עבור קשישים וחסרי עורף משפחתי	תכנית הסתיימה	כ-27,000	19.10	אשקלון
29.2.2024	כ-22,700 (80%)	כ-28,400	16.10	מרחק בטוח צפון: 0-2 ק"מ
29.2.2024	כ-19,500 (85%)	כ-23,000	18.10	מרחק בטוח צפון קריית שמונה
29.2.2024	כ-9,500 (91%)	כ-10,500	18.10	מרחק בטוח צפון: 2-3.5 ק"מ
	כ-114,000	כ-164,000		סה"כ

מנגד מנתוני "מערכת יחד" המופעלת על ידי מערך הדיגיטל הלאומי עולה כי נכון ל-31 בדצמבר 2023, 119,012 מפונים בתוכם 56,150 מפונים השוהים במלונות ו-62,862 מפונים בקהילה.¹³

התושבים המפונים התפנו לכ-377 מרכזי קליטה ב-54 רשויות מקומיות. הרשויות העיקריות שבהן שוהים מפונים הן: אילת, מועצה אזורית תמר (אזור ים המלח), ירושלים, תל-אביב, טבריה, חיפה, מועצה אזורית מטה יהודה ועוד.¹⁴

כאמור, נוסף על יישובים שקיבלו הנחיה להתפנות מבתייהם, תושבים רבים ביישובים שונים בעיקר בדרום הארץ ובצפונה התפנו ממקום מגוריהם באופן עצמאי. בחלק מן המקרים הפינוי נעשה כהחלטה של הרשות המקומית שנשאה בעלויות הפינוי לרוב בסיוע תרומות אזרחיות, ובאחרים לפי החלטה עצמאית של התושבים שנשאו בעצמם בעלויות הכרוכות בפינוי. המעקב אחרי מספר המתפנים עצמאית מורכב שכן מדובר בנתון דינמי ואין חובת דיווח על התפנות עצמאית או תמריץ למתפנים לדווח. ההערכות על מספר המתפנים עצמאית מבוססות בעיקר על דיווח עצמי, דיווחים של הרשויות המקומיות, דיווחים של המלונות הקולטים, נתוני מערכות סלולריות המעובדים על ידי פיקוד העורף ונתוני צריכת מים ברשויות. כאשר בחלק מן המקרים הנתונים ממקורות שונים אינם תואמים זה לזה ומקשים על יצירת תמונה שלמה.

מספר המתפנים לפי "מערכת יחד" של מערך הדיגיטל הלאומי עומד על כ-79 אלף, בתוכם כ-74,500 בקהילה ומעט פחות מ-5,000 במלונות.¹⁵ עם זאת, הערכות אחרות לגבי

¹³ מערך הדיגיטל הלאומי, מערכת יחד – מידע לרשויות, כניסה ב-31 בדצמבר 2023.

¹⁴ פיקוד העורף משל"ט ינאי, חרבות ברזל 2023 – הערכת מצב משרדי ממשלה 30.11.2023.

¹⁵ מערך הדיגיטל הלאומי, מערכת יחד – מידע לרשויות, כניסה ב-31 בדצמבר 2023.

מספר המתפנים עצמאית נעות בין כ-30 אלף ל-100 אלף תושבים בתחילת דצמבר 2023. בין היישובים שמספר גבוה מבין תושביהם התפנו עצמאית: אשקלון, נהריה, נתיבות, חצור הגלילית וכמה מועצות אזוריות שרוב או חלק גדול מן היישובים שבהן פונו לפי החלטת ממשלה: אשכול, גליל עליון ומעלה יוסף. חשוב לציין כי במקרים רבים הערכות הרשויות המקומיות עצמן לגבי מספר המתפנים נמוכות מנתוני פיקוד העורף.¹⁶

2. נתונים על תלמידים מפונים ושירותי החינוך לתלמידים אלו

לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת ולצורך הדיון מסר משרד החינוך נתונים מפורטים על תלמידים מפונים ועל שירותי החינוך לתלמידים אלה. לפני הצגת הנתונים יש להדגיש כי נתוני משרד החינוך הם דינמיים ומשתנים מדי יום ומבוססים על דיווחים מן השטח שאינם בהכרח עדכניים או מלאים. לפיכך לא תמיד הם משקפים את תמונת המציאות המלאה.

אחד החסמים ליצירת תמונה מקיפה ומדויקת על מצבם של ילדים ותלמידים בתקופת המלחמה ושירותי החינוך הניתנים להם הוא היעדר הגדרות אחידות בין הגופים השונים שאוספים נתונים בנושא המפונים והמתפנים. כך לדוגמה **הגדרות משרד החינוך לגבי תלמידים ביישובים שפונו אינן זהות לאלו של החלטת הממשלה** וכוללות תלמידים ביישובים שלא פונו לפי החלטת ממשלה בארבע המועצות האזוריות בעוטף עזה. "מערכת יחד – מידע לרשויות" של מערך הדיגיטל הלאומי כוללת נתונים עבור ילדים ונוער מפונים ומתפנים עד גיל 18 כולל. הנתונים על מפונים ומתפנים שבידי שני גופים אלה אינם תואמים זה לזה או לנתוני הלמ"ס ומשרד החינוך על תלמידים שהתגוררו ביישובים שפונו טרם הפינוי.¹⁷ מצב זה יוצר קושי של ממש במיפוי ובמעקב אחרי אוכלוסייה זאת על מנת לוודא כי היא מקבלת את השירותים שלהם היא זקוקה ובהם שירותי חינוך.

מנתוני משרד החינוך עולה כי בסה"כ ביישובים שפונו 48,024 ילדים בגיל חינוך¹⁸ בהם 31,314 ילדים מיישובי הדרום ו-16,700 מפונים מיישובי הצפון. נכון ל-31 בדצמבר 2023, 21,111 מבין הילדים המפונים (כ-44%) מדווחים כשוהים במלונות; לגבי 17,119 ילדים (כ-36%) יש מידע כי הם שוהים בקהילה (בהם 15,237 ילדים עם כתובת בקהילה ו-1,882 עם שיבוץ במסגרת חינוכית בקהילה ללא כתובת), 1,889 ילדים נוספים שוהים בחו"ל. **באשר ל-**

¹⁶ עיבוד לנתוני מערכת פיקוד העורף על ידי מרכז מידע וידע לתמיכה בעורף במצב החירום המיוחד, זרקור: תכניות הפינוי, המפונים והמתפנים במצב החירום "חרבות ברזל", 4 בדצמבר 2023.

¹⁷ נציין כי על פי עיבוד לנתוני מערכת 'במבט רחב' של משרד החינוך ביישובים שפונו לפי החלטת ממשלה התגוררו 31,668 תלמידים בגני הילדים ובבתי הספר מתוכם 17,964 בדרום ו-13,704 בצפון בשנת הלימודים תשפ"ג. נתון זה עולה בקנה אחד עם נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ולפיהם בסוף שנת 2022 היו כ-38,000 ילדים ובני נוער עד גיל 17 (כולל) ביישובים המפונים.

¹⁸ על פי משרד החינוך "גיל חינוך": כולל ילדים עד גיל 18 או סיום כיתה י"ב (המאוחר מבניהם) וכן תלמידים עד גיל 21 המשובצים במערכת החינוך (דוגמת תלמידי מסגרות חינוך מיוחד).

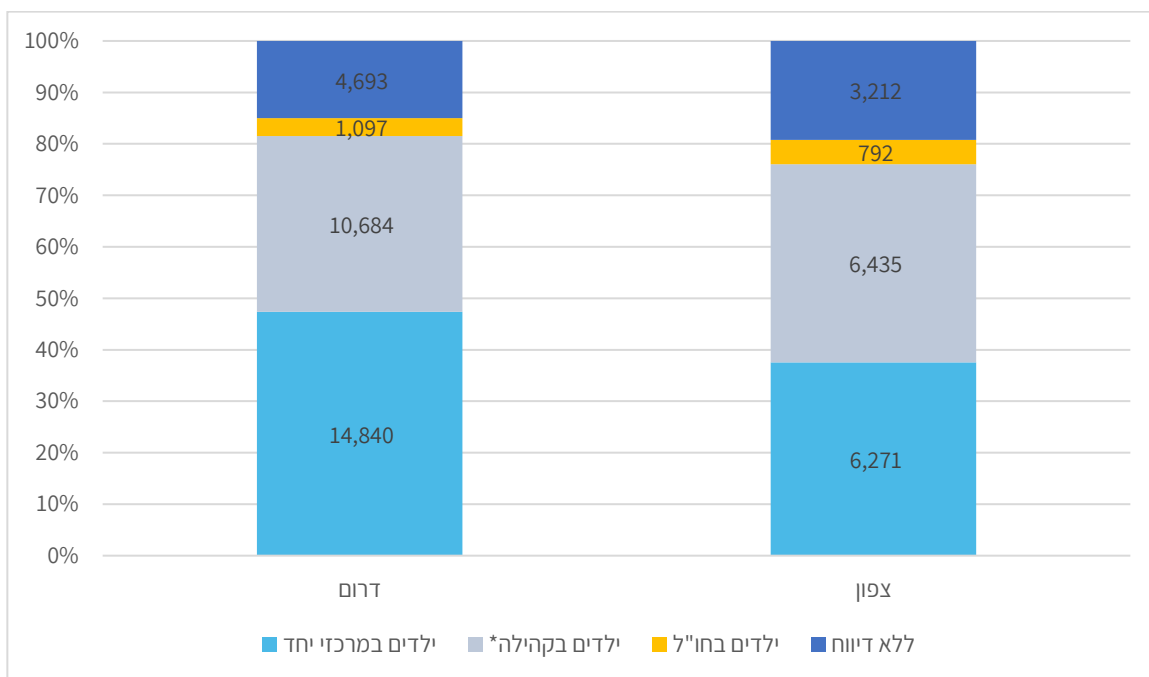
7,905 ילדים אין במערכת דיווח עדכני על מיקום השהות. עם זאת, מידע זה עשוי להיות בידי

גורמים ברמה המקומית ללא דיווח במערכת.¹⁹

בתרשים הבא מובא פירוט של הנתונים הקיימים במערכת משרד החינוך על מיקום הילדים

המפונים מרשויות מקומיות בדרום הארץ ובצפונה:²⁰

תרשים 1: מיקום תלמידים מפונים לפי נתוני משרד החינוך, 31 בדצמבר 2023

* כולל תלמידים עם כתובת בקהילה ותלמידים עם שיבוץ במסגרת חינוכית ללא דיווח על כתובת עדכנית.

המענים לתלמידים המפונים ניתנים בשלושה אופנים:

- מסגרות חינוך בתוך מרכזי הפינוי;
- מסגרות חינוך זמניות למפונים מחוץ למרכזי הקליטה;
- מסגרות חינוך קיימות ברשות הקולטת.

למרות בקשתנו לא עלה בידי המשרד להציג נתונים מלאים על מספר התלמידים המקבלים מענה בכל אחת מאפשרויות אלה. על פי נתונים שהתקבלו ממשרד החינוך כ-10,334 לומדים במסגרות חינוכיות שנפתחו במרכזי המפונים (כולל מסגרות לגיל הרך) ו-8,165 מדווחים במצבת התלמידים במסגרות חינוכיות קיימות. מכך עולה כי **בחלוף קרוב לשלושה חודשים ממועד פרוץ המלחמה המידע הקיים במערכות משרד החינוך לגבי השירותים הניתנים**

¹⁹ משרד החינוך, המינהל הפדגוגי, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת – שירותי חינוך לילדים ולתלמידים מפונים בעקבות מלחמת חרבות ברזל, 24 בדצמבר 2023, קובץ נתונים 31 בדצמבר 2023.

²⁰ משרד החינוך, המינהל הפדגוגי, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת – שירותי חינוך לילדים ולתלמידים מפונים בעקבות מלחמת חרבות ברזל, 24 בדצמבר 2023; קובץ נתונים 31 בדצמבר 2023.

בפועל לכלל התלמידים המפונים חלקי. על פי המשרד המידע על כל תלמיד נמצא במחוזות המשרד אך לא בהכרח מדווח במערכת הארצית.

באשר לתלמידים מיישובים או ממשפחות שפוננו לא לפי החלטת הממשלה (להלן: תלמידים מתפנים) נראה שאין מדיניות ברורה ואחידה באשר לזכאותם לשירותי חינוך. על פי משרד החינוך, במקרה של מועצות אזוריות בעוטף עזה שפוננו ברובן ומערכות החינוך שבהן הפסיקו לפעול, התאפשר לתלמידים מתפנים להשתלב במסגרות החינוך הזמניות שהוקמו עבור תלמידים מפונים.²¹ במקרים אחרים נראה כי לא היה מענה מוסדר וכי המענה להם היה תלוי במדיניות הרשות הקולטת באשר לרישום תלמידים מתפנים במוסדות החינוך ובכוננות המסגרות שנפתחו עבור תלמידים מפונים לקלוט תלמידים נוספים. לא ברור אם וכיצד מוסדות החינוך והרשויות המקומיות שחלק מתושביהן התפנו שמרו על קשר עם משפחות ותלמידים מתפנים בכדי למנוע נשירה ויצירת פערים לימודיים לאורך זמן. על פי משרד החינוך, ככלל הרשויות המקומיות ומוסדות החינוך, נרתמו לקלוט תלמידים מפונים ומתפנים והמשרד פעל לסייע במקרים פרטניים.²²

על פי הודעת משרד החינוך ב-23 באוקטובר 2023 הוא הקצה **10,000 מחשבים ניידים לצורך חלוקה לתלמידים ולצוותי הוראה.**²³ מפרסומי משרד החינוך עולה כי מחשבים אלו מיועדים לתושבי עוטף עזה שפוננו מבתייהם ללא אמצעי קצה והם מחולקים במרכזי הקליטה למפונים.²⁴ במסגרת דיון ועדת החינוך של הכנסת ב-6 בנובמבר מסר שר החינוך כי עד למועד הדיון חולקו כ-4,500 מחשבים ניידים.²⁵ ב-13 בדצמבר דיווח מנכ"ל משרד החינוך כי חולקו 7,058 מחשבים ניידים ו-2,737 מחשבים ניידים נוספים חולקו באשקלון.²⁶ כן הודיע המשרד כי החל ב-31 בדצמבר 2023 יחלק מחשבים ניידים לתלמידים שפוננו מיישובי הצפון בהחלטת ממשלה ולתלמידים המתגוררים בקו העימות ובנפת הגולן.²⁷ על פי משרד החינוך עלות הקצאת מחשבים ניידים ומכשירי קצה בשנת 2023 - 84 מיליון ש"ח.²⁸

²¹ ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, [שירותי חינוך לילדים המפונים בעקבות מלחמת 'חרבות ברזל' דיון משותף עם הוועדה המיוחדת לפניות הציבור והוועדה המיוחדת לזכויות הילד](#), 6 בנובמבר 2023

²² אתי סאסי, מנהלת האגף לחינוך יסודי, משרד החינוך, שיחת טלפון, 31 בדצמבר 2023.

²³ משרד החינוך, [הקמת בתי ספר חדשים לתלמידים המפונים והמתפנים](#), הודעת דוברות, 23 באוקטובר 2023.

²⁴ משרד החינוך, [חרבות ברזל - שאלות ותשובות](#), 25 באוקטובר 2023.

²⁵ ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, [שירותי חינוך לילדים המפונים בעקבות מלחמת 'חרבות ברזל' דיון משותף עם הוועדה המיוחדת לפניות הציבור והוועדה המיוחדת לזכויות הילד](#), 6 בנובמבר 2023.

²⁶ משרד ראש הממשלה, אגף ממשל וחברה, השולחן העגול הרב מגזרי במשרד ראש הממשלה, מצגת משרד החינוך במפגש מנכ"ל משרד החינוך עם ארגוני החברה האזרחית, 13 בדצמבר 2023.

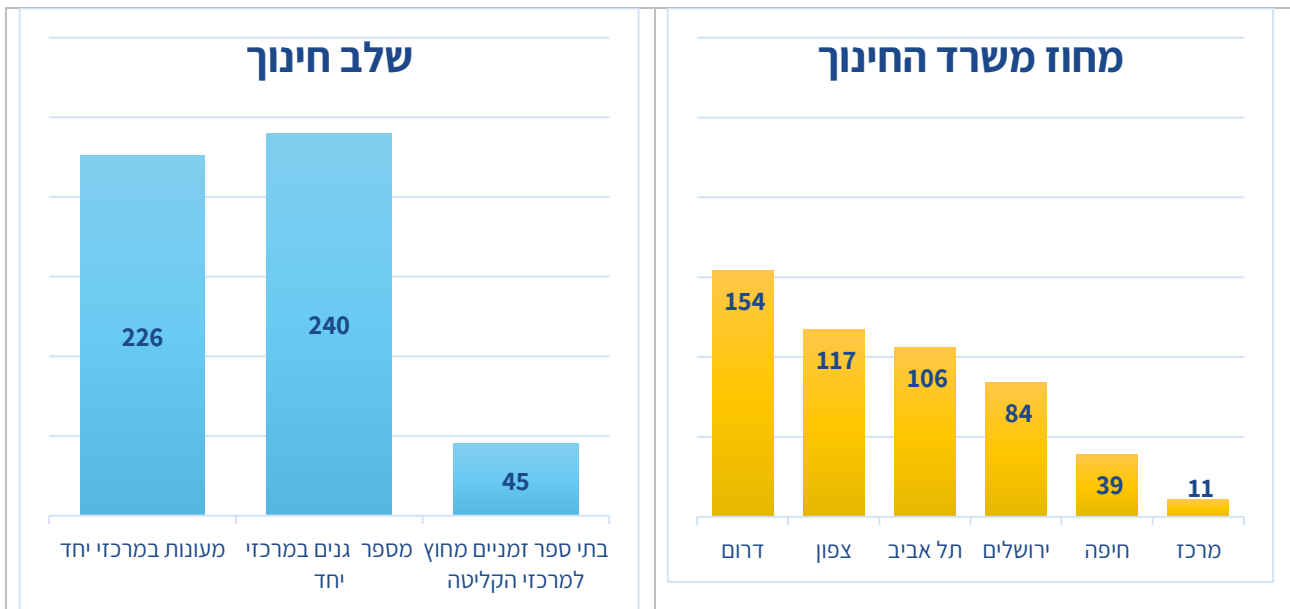
²⁷ משרד החינוך, [משרד החינוך יחל בחלוקת מחשבים ניידים לתלמידים שפוננו מיישובי הצפון](#), הודעת דוברות, 28 בדצמבר 2023.

²⁸ משרד החינוך, ריכוז צרכים תקציביים של משרד החינוך עד סוף 2023, 4 בדצמבר 2023.

2.1 מסגרות חינוך ייעודיות לתלמידים מפונים

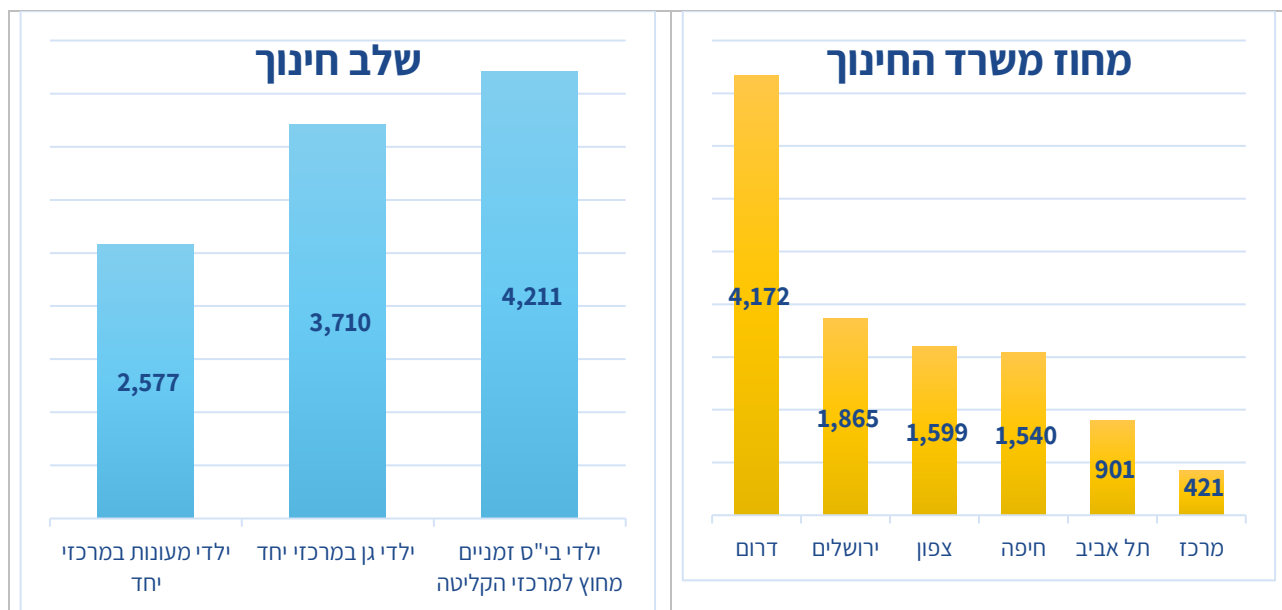
לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת ולקראת דיון זה העביר משרד החינוך נתונים על מסגרות חינוך ייעודיות לתלמידים מפונים ותלמידים הלומדים בהם. על פי נתוני משרד החינוך נכון ל-31 בדצמבר 2023 פעלו 466 מסגרות מעונות יום וגנים בכ-285 מרכזי יחד במלונות. 45 בתי ספר זמניים הוקמו מחוץ למלונות עבור תלמידים מפונים באתרים סמוכים שנמצא בהם מבנה מתאים לבית ספר או באמצעות הצבת מבנים יבילים. במסגרות אלה לומדים 10,344 תלמידים, בהם כ-2,600 פעוטות בגיל הרך, 3,700 ילדים בחינוך הקדם-יסודי ו-4,200 ילדים בבתי ספר זמניים. חשוב להדגיש כי נתוני מצבת התלמידים הם דינמיים ומתעדכנים מדי יום. פירוט הנתונים בתרשימים הבאים²⁹.

תרשים 2: מסגרות משרד החינוך ב"מרכזי יחד", 31 בדצמבר 2023

²⁹ משרד החינוך, המינהל הפדגוגי, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת - שירותי חינוך לילדים ותלמידים מפונים בעקבות מלחמת חרבות ברזל, 24 בדצמבר 2023; קובץ נתונים 31 בדצמבר 2023.

תרשים 3: תלמידים במסגרות משרד החינוך, 31 בדצמבר 2023

נציין כי בישיבת ועדת החינוך של הכנסת ב-6 בנובמבר 2023 בנושא שירותי החינוך לילדים המופנים הציג שר החינוך נתונים על הפעילות החינוכית במרכזי המפונים. על פי נתונים אלה במועד הדיון פעלו מסגרות חינוך בכ-300 מרכזי מפונים (מתוך כ-350 מרכזים פעילים נכון לאותו המועד). על פי דיווח השר, בסה"כ פעלו במועד זה 1,458 מסגרות חינוך במרכזי המפונים. המשרד לא פירט בדיון על התלמידים באותן מסגרות.³⁰ על פי משרד החינוך, תהליך קליטת התלמידים במסגרות חינוכיות הינו תהליך דינמי. מרבית התלמידים בקהילות המפונות נקלטים כיום במוסדות קיימים ובמוסדות חדשים מחוץ לבתי המלון ובמסגרות בתוך "מרכזי היחד" נשארו בעיקר פעוטות וילדי גנים.³¹

בכל אחד מ"מרכזי היחד" פועלים אנשי צוות חינוכי, אנשי צוות טיפולי ועובדי חינוך בלתי פורמלי הנותנים מענה לצרכים השונים של התלמידים השוהים במקום לרבות תלמידים זכאים לשירותי חינוך מיוחדים, נוער בסיכון ועוד. עובדי ההוראה והסיוע בכל מרכז משובצים בהתאם למסגרות. על פי משרד החינוך בסה"כ מועסקים במסגרות החינוכיות הייעודיות למפונים כ-1,000 עובדי הוראה, בתוכם 120 שנקלטו באמצעות קול קורא שפרסם המשרד לקליטת עובדי הוראה במרכזי המפונים. בנוסף לכך הופנו לטיפול בתלמידים המפונים כ-1,000 פסיכולוגים וכ-3,500 מתנדבים כולל: מורות חיילות, מתנדבי שנת שירות, סטודנטים ועוד. צוין כי המשרד פועל לגיוס מטפלים פרא-רפואיים ופסיכולוגים נוספים וכי הוקצו לשם כך משאבים.³²

³⁰ ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, [שירותי חינוך לילדים המפונים בעקבות מלחמת 'חרבות ברזל'](#) דיון משותף עם הוועדה המיוחדת לפניית הציבור והוועדה המיוחדת לזכויות הילד, 6 בנובמבר 2023.

³¹ משרד החינוך, המינהל הפדגוגי, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת – שירותי חינוך לילדים ולתלמידים מפונים בעקבות מלחמת חרבות ברזל, 24 בדצמבר 2023.

³² משרד החינוך, המינהל הפדגוגי, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת – שירותי חינוך לילדים ולתלמידים מפונים בעקבות מלחמת חרבות ברזל, 24 בדצמבר 2023; קובץ נתונים 31 בדצמבר 2023.

2.2 קליטת תלמידים מפונים במסגרות חינוך קיימות ברשות

חלק מן המפונים, בתוכם מי שהתפנו לפי החלטות ממשלה ומי שהתפנו ללא החלטת ממשלה, שוהים בקהילה באופן עצמאי ואינם מצויים במסגרת של מרכזי קליטה שבעבורם הוקמו מסגרות חינוך ייעודיות.

באשר לתלמידים מפונים שהוריהם התפנו באופן עצמאי לרשויות אחרות נכתב בפרסומי משרד החינוך כי ההורים יוכלו לפנות למחלקות רישום ברשות המקומית בה האם שוהים ולבקש לשבץ את הילדים במוסדות החינוך, ובכלל זה גם במקרה של תלמידים הלומדים בחינוך המיוחד.³³ זאת בהתאם ל**נוהל ייעודי** שפרסם משרד החינוך בנושא זה ב-17 באוקטובר 2023. על פי הנוהל, על ההורים לפנות בבקשת שיבוץ למחלקת רישום ברשות המקומית בה הם שוהים ותהליך הרישום של התלמידים הוא באחריות הרשות המקומית ובתיאום עם הפיקוח של משרד החינוך.

על פי נתונים שהתקבלו ממשרד החינוך, נכון ל-31 בדצמבר 2023 מנהלי בתי ספר ורשויות מקומיות דיווחו על קליטה של 8,165 תלמידים מפונים במסגרות קיימות, בתוכם תלמידים המתגוררים במלונות ותלמידים מפונים המתגוררים בקהילה. בין הרשויות המקומיות שקלטו מספר גדול במיוחד של תלמידים במוסדות החינוך הקיימים ברשות: טבריה (646 תלמידים), תל-אביב-יפו (535 תלמידים), ירושלים (500 תלמידים), חיפה (447 תלמידים) ומועצה אזורית גליל תחתון (362 תלמידים). הודגש כי הנתונים מבוססים על דיווחי מצבת תלמידים של המנהלים והרשויות, שנמצאת בתהליך של עדכון יומיומי ולא בהכרח כוללים את כלל התלמידים שנקלטו במסגרות אלה.³⁴

על פי המשרד, רשויות מקומיות שקלטו תלמידים במערכת החינוך שלהם תוקצבו בסכום של 150 ש' לתלמיד לצורך השלמת ציוד אישי. בנוסף למחוזות הוקצו סל שקלי וסל שעות שנועדו לבתי ספר שקלטו מספר גדול של תלמידים מפונים לצורך תגבור והוספת בעלי תפקידים נדרשים לקליטת התלמידים. חלוקת משאבים אלו נעשית לפי בקשת בית הספר או הרשות המקומית בהתאם לצרכים שעולים מן השטח.³⁵

3. מודל ההפעלה: סמכויות ותחומי אחריות של משרד החינוך והרשויות המקומיות

כפי שהוצג לעיל, כמה גורמים מעורבים במתן שירותים חינוכיים לתלמידים המפונים: משרד החינוך שנושא באחריות הכוללת לפעילות מערכת החינוך, הרשות המקומית המפונה שאחראית לשירותים לתושביה, הרשות הקולטת שמטפלת בצרכי המפונים בתחומה ועמותות וגופים נוספים העוסקים בהפעלת מסגרות חינוכיות בשטח.

³³ משרד החינוך, [חרבות ברזל – שאלות ותשובות](#), 25 באוקטובר 2023.

³⁴ משרד החינוך, המינהל הפדגוגי, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת – שירותי חינוך לילדים ולתלמידים מפונים בעקבות מלחמת חרבות ברזל, 24 בדצמבר 2023; קובץ נתונים 31 בדצמבר 2023.

³⁵ אתי סאסי, מנהלת האגף לחינוך יסודי, משרד החינוך, שיחת טלפון, 31 בדצמבר 2023.

על מנת להפעיל שירותי חינוך למפונים בתקופה שלאחר ה-7 באוקטובר 2023 היה צורך לבנות מחדש את מסגרות החינוך ואת שיתופי הפעולה והממשקים בין גורמים אלה. זאת בתנאים של אי ודאות, שינויים תכופים והגבלות הנובעות מן המלחמה. על רקע זה נוצרו הבדלים גדולים מאוד בין השירותים שניתנים ברשויות קולטות שונות, בין יישובים מפונים שונים ואף בין מרכזי קליטה שונים. הבדלים אלה קשורים באופי הקהילות והרשויות המפונות, במוכנות שלהן למצבי חירום, בהיקף הפגיעה שחוו וברצונות שלהן, בתהליך הפיני ובאופן שבו שובצו הרשויות והקהילות המפונות השונות בין רשויות ובמרכזי קליטה שונים ובמשאבים שמצויים בידי הרשות הקולטת לצורך קליטת המפונים.

בפרק זה נדון בפירוט בכל אחד מן הגורמים המעורבים במתן שירותי החינוך למפונים. בנוסף נתייחס בפירוט לשני מקרי מבחן שמאפשרים לעמוד על השונות הגדולה בין הרשויות ועל האתגרים העומדים בפני רשויות מפונות ורשויות קולטות: שדרות כרשת מפונה ומועצה אזורית מטה יהודה כרשות קולטת.

מן הדברים עולה כי בין הגורמים השונים המטפלים בצרכי החינוך של התלמידים המפונים **קיים חוסר בהירות בדבר הגורם הנושא באחריות ובסמכות לכלל השירותים הניתנים לתלמידים**. משרד החינוך עוסק בעיקר בצרכי התלמידים השוהים ולומדים במרכזי "יחד", הרשויות הקולטות מספקות מענה לתלמידים שנקלטו במוסדות החינוך ברשות ואילו רשויות האם מתקשות בחלק גדול מן המקרים לעקוב אחרי התלמידים ברשות ולעמוד על הצרכים ועל המענים שניתנים להם בשל פיזור התושבים במוקדים מרובים וקשיים בהעברת מידע. נראה כי רוב משאבי התקציב ותשומת הלב של הגורמים השונים במערכת מוקדשים לתלמידים המפונים השוהים ב"מרכזי יחד" ולומדים במסגרות ייעודיות בעוד בפועל חלק גדול מן התלמידים אינם שוהים במרכזי הקליטה ולומדים במוסדות קיימים.

3.1 משרד החינוך

סמוך לאחר תחילת הלחימה הודיע משרד החינוך כי הוא מקים מינהלת ייעודית לטיפול במפונים בראשות ד"ר קרן רז נצר לשעבר יו"ר המזכירות הפדגוגית במשרד החינוך. תפקיד המינהלת הוא תכלול המענים למפונים בהיבטים שונים – שפ"י ורווחה נפשית, פדגוגיה, חינוך מיוחד, נוער בסיכון, הגיל הרך ועוד. באותו המועד דובר על כ-4,200 תלמידים מפונים ב-36 מרכזי קליטה במלונות ו-39 מרכזי קליטה למתפנים עצמאית. בשל המספר הגדול של המפונים בעיר אילת, הוקמה בעבור שירותי החינוך לתלמידים המפונים בעיר מינהלת ייעודית.³⁶ בדיון נוסף בוועדת

³⁶ ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, [מערכת החינוך במלחמת "חרבות ברזל" - סקירת שר החינוך](#), דיון הוועדה, 16 באוקטובר 2023.

החינוך ב-6 בנובמבר 2023 הודיע שר החינוך כי המינהלת המטפלת במפונים פועלת בהנהלה ישירה של מנהלת המינהלת הפדגוגי במשרד החינוך – אינה זלצמן.³⁷

מדיניות משרד החינוך למתן מענה חינוכי לתלמידים המפונים הוצגה לראשונה במסגרת איגרת יומית של משרד החינוך להורים ולעובדי הוראה ב-15 באוקטובר 2023. נכתב בה כי המשרד **פועל להקמת מרכז חינוכי במרכזי הפינוי, שיפעל מדי יום ויכלול פעילות חינוכית, לימודית וטיפולים מותאמת לגיל ולצרכי התושבים**. בכל מרכז חינוכי ישובץ סגל קבוע של עובדי הוראה מקצועיים לצד צוותי מתנדבים וצוותי ממוקצעות הטיפול. זאת לאחר שבימים הראשונים שלאחר הפינוי רוב הפעילות החינוכית לילדי המפונים התבססה על צוותי מתנדבים והרשות המארחת.³⁸

בשבועות הבאים מונו מנהלים לשירותי החינוך במרכזי הקליטה כאשר כאמור בדיון ועדת החינוך ב-6 בנובמבר 2023 דובר על כ-300 מנהלי 'מרכזי יחד' ברשויות הקולטות השונות.³⁹ מסמך מקיף שפרסם משרד החינוך בנובמבר 2023 מפרט את אופן פעילותם של מרכזי יחד ואת תפקידי האחראי על המרכז. מטרת "מרכזי היחד" כפי שנמנו במסמך:

- יצירת מסגרת ושגרה לילדים שפוננו מביתם;
- מתן מענה חינוכי לילדות וילידים;
- בניית חוסן אישי, חברתי וקהילתי דרך פעילות חברתית פורמלית ובלתי פורמלית;
- יצירת עוגן קהילתי (המשכיות ושיקום הקהילה);
- יצירת תחושת שייכות והגברת חווית הביטחון, המוגנות והיציבות עבור התלמידים והצוות החינוכי.

על פי המסמך **הפעילות במרכז מבוססת על עקרונות ארגוניים ופדגוגיים המאפשרים גמישות בזהות הצוות החינוכי, בארגון הזמן, בארגון הלומדים (למידה רב גילאית), בסביבת הלמידה ובאופן הלמידה**. זאת לצד שמירה על סדירות קבועה ושגרה ככל הניתן, מתן בחירה וחיזוק תחושת המסוגלות והחוסן של התלמידים.

המסמך מגדיר את תפקידי האחראי על המרכז בתחומים השונים בהם: רישום ומיפוי של הילדים, ארגון הסביבה הלימודית והתאמתה לצרכי התלמידים, תפעול שוטף של המערך הפדגוגי והאדמיניסטרטיבי של המערך החינוכי במתקן, מעקב ובקרה, תיאום מול גופים ומשרדים שונים בקהילה ובמינהלת, איגום משאבים והפעלת מתנדבים. מתוארים בו הממשקים

³⁷ ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, [שירותי חינוך לילדים המפונים בעקבות מלחמת 'חרבות ברזל'](#) דיון משותף עם הוועדה המיוחדת לפניות הציבור והוועדה המיוחדת לזכויות הילד, 6 בנובמבר 2023.

³⁸ מנכ"ל משרד החינוך, [מכתב לקהילה שפונתה](#), 15 באוקטובר 2023.

³⁹ ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, [שירותי חינוך לילדים המפונים בעקבות מלחמת 'חרבות ברזל'](#) דיון משותף עם הוועדה המיוחדת לפניות הציבור והוועדה המיוחדת לזכויות הילד, 6 בנובמבר 2023.

בין אחראי המרכז לנציגי משרדי הממשלה מצד אחד ונציגי ארגוני התנדבות וקהילות המפונים מצד שני ומפורטים המבנה הארגוני של המרכז, בעלי התפקידים השונים שניתן למנות בו המשאבים העומדים לרשותו לרבות שעות הוראה, סל שקלי, מחשבים ואמצעי קצה, חומרי הפגה ועוד. על פי המסמך בכל מרכז ימונה גורם טיפול ורכז חינוך חברתי/חינוך בלתי פורמאלי. לצורך תפעול המרכז נבנתה על ידי משרד החינוך מערכת ייעודית שבה יש לרשום את התלמידים וצוותי ההוראה והתמיכה במרכזים.⁴⁰

לחברה האזרחית תפקיד חשוב במענה החינוכי הניתן לתלמידים המפונים. הפעילות החינוכית בתוך מרכזי הקליטה התבססה בשלב ראשון על **עבודת מתנדבים ועמותות** וגם בהמשך נראה כי חלק משמעותי מהצוות החינוכי והמסייע באותם מרכזים הם מתנדבים. משיחה עם נציגי גופים מתנדבים שסייעו למפונים עולה כי גופים שעוסקים דרך שגרה בפעילות חינוכית במסגרת פורמלית ובלתי פורמלית הגיעו לסייע לתלמידים המפונים מיד בימים הראשונים שלאחר תחילת המלחמה כמענה לצרכים שעלו מן השטח לעיתים קרובות על בסיס היכרות מוקדמת שהייתה עם יישובים ורשויות מסוימות. במקומות שבהם היה מחסור בעובדי הוראה המשיכו מתנדבים להוביל את פעילותן של מסגרות חינוך, במיוחד לגיל הרך, למשך תקופה ארוכה. כאשר הם מחליפים במידה רבה את עובדי ההוראה מתוך קהילות המפונים שהתקשו להשתלב בעבודה במסגרות החינוך מסיבות שונות.⁴¹ בסיוור הוועדה לפניית הציבור במועצה האזורית מטה יהודה עלה כי לאורך זמן ניכרת ירידה במספר המתנדבים ועל שירותי החינוך להתבסס יותר ויותר על פעילות מוסדרת ומתוקצבת.⁴²

יצוין כי בסיוור הוועדה לפניית הציבור במלונות שבהם שוהים מפונים במועצה אזורית תמר ומטה יהודה הועלו קשיים הקשורים בפעילות מסגרות חינוך במקום. בין סוגיות אלה:

1. **הפעלת מסגרות חינוך באוהלים** סמוך למלונות בים המלח בהיעדר שטחי ציבור מספיקים בתוך המלונות. בהקשר זה נציין כי ההסכם הראשוני לאירוח מפונים מן ה-16 באוקטובר לא התייחס לנושא שימוש של המפונים בשטחים הציבוריים במלונות לצרכי חינוך או צרכים אחרים וכי המלונות שפתחו את השטחים הציבוריים לשימוש המפונים עשו זאת על בסיס רצון טוב. ב-13 לנובמבר במסגרת [תיקון ההסכם בין משרד התיירות להתאחדות המלונות](#) נוסף סעיף הקובע שימוש מלא לצרכי המפונים בכל השטחים הציבוריים של המלון למעט ספא. בהמשך לתיקון (שכלל גם תוספות אחרות להתאמת תנאי האירוח של המפונים לאירוח לזמן ממושך) עלה התשלום למפונה בכ-25 ש"ל ליום. מדברי נציגי הקהילות שהשתתפו בסיוורים ובדיוני הוועדות עלה כי משרד החינוך אינו

⁴⁰ משרד החינוך, [מרכזי יחד' – חוברת הפעלה](#), נובמבר 2023.

⁴¹ עומר ברט, דובר תנועת דרוור ישראל, מורן גורן, מרכזת מטה בתי ספר וגנים, שיחת טלפון, 23 בנובמבר 2023.

⁴² הוועדה לפניית הציבור של הכנסת, סיוור במלונות הקולטים את מפוני מלחמת "חרבות ברזל" בים המלח – טיפול משרדי הממשלה בתלונות המופונים, 16 בנובמבר 2023; סיוור במלונות הקולטים את מפוני מלחמת "חרבות ברזל" במעלה החמישה, נווה אילן וצובה – טיפול משרדי הממשלה בתלונות המפונים, 28 בנובמבר 2023.

משתתף בעלויות השימוש באוהלים שכן לתפיסתו הוא מטפל רק במוסדות לימוד שהוקמו מחוץ למלונות בעוד לפי המלונות עצמם ומשרד התיירות ההסכם לשימוש בשטחי הציבור של המלונות איננו כולל אוהלים שממוקמים בסמוך למלונות אך מחוץ להם.

2. **נוכחות נמוכה של תלמידים במסגרות החינוך** הזמניות שהוקמו עבור התלמידים המפונים, במיוחד בשכבות הגבוהות של מערכת החינוך ומחסור בפעילויות חינוך בלתי פורמלי מותאמות ואטרקטיביות לבני נוער בפרט במלונות שבהם מספר קטן של מפונים.

3. **אורך יום הלימודים** ב"מרכזי היחד" ובמסגרות הזמניות שהוקמו עבור המפונים. בסיוור הוועדה במרכזי קליטה למפונים במטה יהודה עלה כי משך יום הלימודים במסגרות כשלוש וחצי שעות מדי יום. על פי הדוברים, הסיבות לכך הן הצורך להיצמד לזמני הארוחות של המלונות ומחסור בכוח אדם. ממשרד החינוך נמסר כי ברוב המסגרות יום הלימודים ארוך יותר בהתאם לצרכי התלמידים ולנסיבות.⁴³

קשיים דומים העולים מן היישובים דווחו על ידי נציגת מינהלת תקומה המרכזת את תחום החינוך במינהלת, לדבריה המסגרות שהוקמו עבור המפונים סובלות ממחסור בכוח אדם שאינו מאפשר יום לימודים באורך מלא. זאת בין השאר, מכיוון שעובדי הוראה שפוננו אינם נדרשים לשוב לעבודה בהוראה ולהיות משובצים לעבודה במסגרות החדשות. כן יש קושי בשימור עובדים שנקלטו עבור המסגרות הזמניות, שכן תשלום המשכורת שלהם עדיין לא הוסדר ומשולמות להם מקדמות חלקיות בלבד.⁴⁴

דוח נציב תלונות הציבור במשרד מבקר המדינה בנושא תלונות הציבור בשבועות הראשונים של מלחמת חרבות ברזל התייחס אף הוא לסוגיות אלה. המבקר עמד על כך כי הקמה של מערכות חינוך עבור ציבור המפונים היווה אתגר חינוכי וכי בשבועות הראשונים נפתחו במתחמי המלונות גנים, שהופעלו בחלקם על ידי מתנדבים, אולם המענה לגילי בתי ספר היסודיים, חטיבות הביניים והחטיבות העליונות התעכב. צוין כי חסרונם של מחשבים ניידים לכל תלמיד היווה חסם ללימודים מקוונים עבור התלמידים המפונים בבתי המלון וכי צוותי חינוך שגויסו למערכת החינוך לצורך עבודה במסגרות הייעודיות למפונים טרם נקלטו במערכות משאבי האנוש של משרד החינוך ואין למורים המלמדים בבתי הספר הזמניים כל מידע בדבר שכרם. לדברי המבקר "ניכר כי נציגי משרד החינוך מצויים בשטח, ומשרד חינוך רתום לגיבוש המענה

⁴³ הוועדה לפניית הציבור של הכנסת, סיור במלונות הקולטים את מפוני מלחמת "חרבות ברזל" בים המלח - טיפול משרדי הממשלה בתלונות המפונים, 16 בנובמבר 2023; טיפול משרדי הממשלה בתלונות מפוני מלחמת "חרבות ברזל" במלונות בים המלח: הצורך באיתור שטחים ציבוריים עבור צרכי המפונים - ישיבת מעקב, 22 בנובמבר 2023; הוועדה לפניית הציבור של הכנסת, סיור במלונות הקולטים את מפוני מלחמת "חרבות ברזל" במעלה החמישה, נווה אילן וצובה - טיפול משרדי הממשלה בתלונות המפונים, 28 בנובמבר 2023.

⁴⁴ מרגלית רוטנשטיין, אחראית תחום החינוך בצוות אדם וקהילה, מינהלת תקומה, שיחת טלפון, 25 בדצמבר 2023.

הלימוד, אולם האתגר בבנייה והקצאה של מוסדות חינוך למפונים וגיוס צוותי חינוך הוא משמעותי ולא בא על פתרונו המלא בתקופת הדוח".⁴⁵

3.2 רשות מקומית קולטת

על פי ההנחיות המתייחסות לפעילות הרשויות המקומיות במצבי חירום, לרשות המקומית אחריות כוללת לוודא כי האוכלוסייה שבתחומה, לרבות תושבי רשויות אחרות המפונות לשטח הרשות, מקבלת את המענה הנדרש בתחומי החיים השונים, הן באופן ישיר על ידי פעילות שאותה היא צריכה לבצע בפועל, או על ידי פניה למשרדי ממשלה וגופים אחרים בכדי לתת את המענה הנדרש לאוכלוסייה. בין השירותים שעל הרשות המקומית להבטיח את רציפות אספקתם נכללים שירותי החינוך.⁴⁶

תמונת המצב העולה משיחות עם נציגי רשויות מקומיות קולטות ומסוירים ברשויות שקלטו מופנים היא כי הרשויות הקולטות היו הראשונות שהתגייסו לדאגה לצרכי המופנים שהשתכנו בתחומן. נציגי הרשות הקולטת שהוצבו במלונות המפונים הם הגורם המרכזי שפועל בשטח מול המפונים ומרכז את צרכיהם מול משרדי הממשלה השונים, לרבות בתחום שירותי החינוך והמסגרות לגיל הרך. בשלב ראשון גורמי החינוך ברשויות המקומיות היו מעורבים במתן מענה חינוכי במרכזי הקליטה, בהמשך תחומי אחריותן של הרשויות הקולטות הצטמצמו והן אינן עוסקות ככלל במסגרות החינוך הייעודיות שהוקמו עבור המפונים בתוך המלונות ומחוץ להם.

מנהל מחלקת החינוך **בעיריית אילת** ד"ר דרורי גניאל סיפר כי הרשות קולטת מפונים ומתפנים רבים החל מן ה-8 באוקטובר, 2023. חלק גדול מן המפונים מתגוררים במלונות בעיר ואחרים, רובם מתפנים באופן עצמאי, בקהילה. מן הימים הראשונים למלחמה התגייסו עובדי עיריית אילת ועובדי ההוראה בעיר, לצד מתנדבים רבים, לקיום פעילויות חינוך והפגה במלונות שבהם נקלטו המפונים. כאשר התפיסה הייתה כי יש להתייחס למפונים כתושבי העיר ולדאוג לכל צרכיהם. כשבועיים מתחילת המלחמה הקים משרד החינוך מינהלת ייעודית לחינוך ברשות. עבור התלמידים המפונים הלומדים בעיר הוקמו מוסדות חינוך בתוך המלונות ומחוץ להם שעליהם אחראית מינהלת משרד החינוך. בהקשר זה לרשות המקומית תפקיד בעיקר בכל הנוגע לאיתור מיקום מתאים לבית הספר ובינוי אם יש צורך בכך. תלמידים נוספים השתלבו במוסדות החינוך בעיר בעיקר בתיכונים ובחינוך המיוחד. לצורך כך קיבלו בתי הספר בעיר תוספת כוח אדם ממשרד החינוך ומתנדבים.

ככלל לא ניתן מענה חינוכי למי שהתפנו שלא במסגרת החלטת ממשלה ומרביתם שבו לביתם לאחר שבועות אחדים עם החזרה לפעילות סדירה של מערכת החינוך ביישובים שמהם יצאו. על

⁴⁵ מבקר המדינה ונציב תלונות הציבור, [דוח מיוחד: תלונות הציבור בשבועות הראשונים של מלחמת "חרבות ברזל"](#), טבת התשפ"ד, דצמבר 2023.

⁴⁶ משרד הפנים, משרד הביטחון רשות חירום לאומית, פיקוד העורף, מרכז השלטון המקומי, תיק האב להיערכות העירייה והמועצה המקומית לחירום, יוני 2021.

פי ד"ר גניאלי רוב האתגרים הקשורים במענה החינוכי למפונים נפתרו במשך הזמן. עם זאת, אילת ככלל מתמודדת עם עומס עצום על כלל המערכות והתשתיות העירוניות בשל תוספת של עשרות אלפי תושבים לעיר ולצד זאת הכנסות העיר, המבוססות רובן ככולן על תיירות, נפגעו באופן אנוש. בכדי להתמודד עם מצב זה לאורך זמן היא תזדקק לסיוע של המדינה. נוסף על כך העיירה מתמודדת עם קשיים בתחום התנהגויות הסיכון של בני הנוער המפונים והיא משתפת פעולה עם גורמים שונים להקמת מרכזי פעילות לשעות הערב והלילה לבני נוער אלה.⁴⁷

בסיור הוועדה לפניית הציבור של הכנסת **במועצה האזורית תמר** שקלטה כ-11 אלף מפונים הוצג מודל ניהולי מפורט ולפי המועצה רואה עצמה כגורם המרכזי המרכז ומתכלל את צרכי המפונים באמצעות נוכחות בשטח וישיבות סדורות עם גורמי הממשל השונים. בתחום החינוך המועצה הייתה אחראית, באמצעות תקצוב של משרד החינוך, על הקמת בית ספר זמני לתלמידי מועצה אזורית אשכול אך היא איננה מעורבת בהעסקת עובדי ההוראה והלימודים במוסד לאחר ההקמה. כן מעורבת המועצה ביוזמות שקשורות בפעילויות הפגה ופנאי לילדים ונוער מפונים השוהים במועצה.⁴⁸

רשות מקומית קולטת - מקרה מבחן: מועצה אזורית מטה יהודה

החל מן ה-8 באוקטובר 2023 נקלטו בתחומי המועצה האזורית מטה יהודה מפונים מכמה יישובים בדרום הארץ. על פי נציגי המועצה בסה"כ שוהים בתחומה כ-3,000 מפונים בשמונה מלונות ומרכזי הארחה. מפונים נוספים נקלטו באופן עצמאי ביישובי המועצה.

התלמידים המפונים לומדים במסגרות חינוכיות במלונות (לרוב מעונות יום או גני ילדים), במסגרות חינוך ייעודיות למפונים שהוקמו בירושלים ובבתי ספר קיימים בתוך המועצה ומחוץ לה.

מסיור שערכה הוועדה לפניית הציבור במלונות המועצה ב-29 בנובמבר 2023 עולה כי המועצה הייתה ערוכה מראש לקליטת תושבים מקהילות מפונות במצבי חירום וכי פינוי מסוג זה התקיים גם באירועים ביטחוניים קודמים. עם זאת, הפינוי במלחמת 'חרבות ברזל' שונה מאוד מאירועים קודמים באופן הפינוי, במצב האוכלוסייה שפונתה, במספר המפונים ובמשך השהייה שלהם במלונות. במצב ששרר בימים הראשונים למלחמה, היו מקרים שבהם הגיעו מפונים למלונות ללא תיאום עם המועצה והדבר הקשה מאוד על הטיפול וההתארגנות. המועצה התגייסה לטיפול בצרכי המפונים באמצעות מינוי נציגי של המועצה לכל מלון שבו הם שוהים. נציגים אלו ליוו ונתנו מענו לצרכים הראשונים של המפונים, ובכלל זה ריכוז ותכלול של עבודת המתנדבים שרבים

⁴⁷ ד"ר דרור גניאלי, מנהל אגף החינוך בעיריית אילת, שיחת טלפון, 4 בדצמבר 2023.

⁴⁸ הוועדה לפניית הציבור של הכנסת, סיוור במלונות הקולטים את מפוני מלחמת "חרבות ברזל" בים המלח - טיפול משרדי הממשלה בתלונות המופנים, 16 בנובמבר 2023.

מאוד מהם הגיעו עצמאית למלונות וביקשו לסייע בתחומים שונים, לרבות בתחומי החינוך והטיפול בילדים.⁴⁹

על פי מנהל אגף החינוך במועצה, בשלבים המוקדמים של הפינוי טיפלו נציגי המועצה בכלל הצרכים של המפונים לרבות ארגון ותפעול של מסגרות חינוך בתוך המלונות באמצעות מתנדבים או אנשי חינוך מקומיים. בנוסף אנשי השפ"ח במועצה נתנו מענה למפונים. בהמשך עבר הניהול של מסגרות החינוך לידי משרד החינוך והקהילות עצמן ועיקר העיסוק של המועצה כיום מתמקד בתלמידים המפונים שנקלטו במוסדות החינוך של המועצה. בהקשר זה עלות בעיות שונות שכן בתי הספר מתמודדים עם הקשיים של כלל בתי הספר בישראל בעקבות המלחמה כגון מחסור בכוח אדם עקב גיוס מורים והעדר מיגון מספק לכלל התלמידים, אך נדרשים בנוסף לקלוט תלמידים רבים נוספים. על בתי הספר לדאוג להשלמת כוחות הוראה, לעיתים באמצעות כוח אדם שאין לו הכשרה מספקת, והתלמידים באחד מבתי הספר למדו במשך תקופה ארוכה יום אחד בשבוע בלמידה מרחוק בהעדר מקום מספיק לכלל התלמידים. כן צוין כי בתי הספר אינם גובים מהתלמידים המפונים תשלומי הורים וכי לא קיבלו עדיין תקציב עבור קליטת תלמידים אלה אף כי נאמר להם כי הדבר אמור להיות מוסדר.

לצד זאת מעורב אגף החינוך של המועצה באיתור מבנים מתאימים והצבת יבילים עבור התלמידים המפונים, כאשר לעיתים נתקלים תהליכים אלה בקשיים בירוקרטיים. הסעות תלמידים מבוצעות במידת האפשר על ידי המועצה המפונה ובמקרה הצורך מוסעים תלמידים על ידי מטה יהודה והם צפויים לקבל על כך שיפוי ממשרד החינוך. גם חלק מן הטיפול בפעילויות חינוך בלתי פורמלי, בעיקר לגילאים צעירים, דוגמת תכנית חנוכה לילדים עד כיתה ג', הוטל על הרשות הקולטת.

מנהל אגף החינוך במועצה הדגיש כי ההתמודדות עם אתגרים אלה מועצמת על רקע הדינמיות וחוסר הוודאות שמאפיינים את המצב ושינויים תכופים שלעיתים נעשים ללא תיאום עם המועצה הקולטת. עקב כך יש קושי בגיבוש תמונת מצב מדויקת לגבי הצרכים של המפונים ותכנון מענים לטווח שמעבר למייד.⁵⁰

3.3 רשות מקומית מפונה

כאמור, על פי ההנחיות המתייחסות לפעילות הרשויות המקומיות בשעת חירום ככלל מצופה מן הרשויות המקומיות לדאוג לצרכי תושביהן בתקופת החירום. במסגרת זאת נדרש מן הרשות להבטיח את הפעלת מערכת החינוך לילדים ורציפות שירותים ברשות. עם זאת לא נמצאה בהנחיות המתייחסות נפרדת לתפקידיה ומעמדה של רשות מקומית מפונה.⁵¹ גם בנהלי משרד

⁴⁹ הוועדה לפניות הציבור של הכנסת, סיור במלונות הקולטים את מפוני מלחמת "חרבות ברזל" במעלה החמישה, נווה אילן וצובה - טיפול משרדי הממשלה בתלונות המפונים, 28 בנובמבר 2023.

⁵⁰ לירון אברהם, מנהל אגף החינוך במועצה האזורית מטה יהודה, שיחת טלפון, 11 בדצמבר 2023.

⁵¹ משרד הפנים, משרד הביטחון רשות חירום לאומית, פיקוד העורף, מרכז השלטון המקומי, תיק האב להיערכות העירייה והמועצה המקומית לחירום, יוני 2021.

החינוך העוסקים בפעילות מערכת החינוך בחירום שפורסמו לפני מלחמת 'חרבות ברזל' ואחרי פרוץ המלחמה לא קיים נוהל העוסק בתחומי האחריות והפעילות של רשות מקומית בעת שתושביה פונו. כאשר על פי המשרד בשל האתגרים, היכולות והמאפיינים השונים של הרשויות המפונות המשרד בחר שלא להוציא הנחיות מחייבות אלא לקבל החלטות בשיח משותף עם כל אחת מהרשויות בהתאם למצבה. ככל מדיניות המשרד היא לתת מקום עד כמה שניתן לרשויות המפונות לטפל בתושביהן ולאפשר גמישות בהקשר זה. כך למשל המשרד מקצה לרשויות המפונות תקציב של 300 ש"ח לתלמיד להשלמת ציוד אישי, המענים לגיל הרך מבוצעים באמצעות הרשויות המפונות ובחלק מן המקרים הרשויות המפונות היו מעורבות גם בקיום פעילויות חנוכה לתלמידים.⁵²

הרשויות המקומיות שפונו פיתחו תפיסות שונות לגבי תפקידיהן בעת הפינוי והאופן שבו הן ממלאות אותו, זאת בהתאמה לאתגרים השונים שהן מתמודדות מולם מבחינת מאפייני התושבים וצרכיהם, מבנה מערכת החינוך ברשות, פיזור אוכלוסיית היישוב בין מרכזי קליטה שונים ברחבי הארץ ומידת המוכנות וההיערכות שלהן למצב זה.

המועצה האזורית שער הנגב ניסחה את תפיסותיה לגבי פעילות מערכת החינוך ברשויות המפונות במסמך המציע מודלים למסגרות חינוכיות במרכזי פינוי. המסמך מציג את מטרות מערכת החינוך בתקופה זאת ועוסק במודלים השונים להפעלת מסגרת חינוכית ובבעלי התפקידים השונים ברשות המקומית ומחוצה לה המעורבים בפעילות זאת. על פי המסמך, "אגף החינוך אחראי לכל ילד וילדה במערכת החינוך ובקהילות התושבים. גם בעת חירום קיצונית עלינו לממש אחריות זו בתנאי מציאות מורכבים" ומודגש כי בתקופה זאת החינוך בונה קהילה ובניית המענה החינוכי הוא מרכיב חשוב בחיזוק הקהילות, סיוע להן, ויצירת לכידות, משמעות ועוגן. בין השאר מפרט המסמך את תפקידי מנהל מחלקת החינוך ברשות במיפוי התלמידים ומקומות הפינוי, בניית מסגרות החינוך החלופיות, יצירת מבנים ארגוניים ומודלי עבודה מותאמים ועוד; מינוי קמב"צים אזוריים למתחמים השונים שבהם שוהים המפונים ובנוסף לכך קמב"צים המטפלים בתושבים חוזרים ובמפונים בקהילה, ואת תפקידי מנהלות ומנהלי בתי הספר ברשות בעת הפינוי.⁵³

עם זאת, מסמך זה נוצר כאמור ביוזמה פרטית של רשות מסוימת כך שאיננו מחייב וברשויות אחרות עשויים היו להתגבש מודלים אחרים לפעילות מחלקת החינוך ברשות מפונה. כך לדוגמה **בעיריית שדרות** מסגרות החינוך הזמניות פועלות תוך חיבור בין מערכת החינוך הקולטת בירושלים ומערכת החינוך הנקלטת של שדרות במודל של ניהול משותף של כל בית ספר באמצעות שני מנהלים (ראו בהרחבה להלן). כן עולה כי באחדות מן הרשויות המפונות הסמוכות

⁵² אתי סאסי, מנהלת האגף לחינוך יסודי, משרד החינוך, שיחת טלפון, 31 בדצמבר 2023.

⁵³ מועצה אזורית שער הנגב, קרן שוסטרמן, מודלים למסגרות חינוכיות במרכזי פינוי, מסמך ידע חי, דצמבר 2023.

זאת לזאת בהן, עיריית שדרות, מועצה אזורית אשכול ומועצה אזורית שער הנגב נוצרו פורומים משותפים בנושאי חינוך.⁵⁴

מנגד בסיוורים שערכה הוועדה לפניית הציבור של הכנסת עלה כי **המעורבות של חלק מן הרשויות המקומיות המפונות במתן שירותים לתושביהן המפונים נמוכה במיוחד**. מצב זה נפוץ במיוחד ברשויות שהתפנו למרכזים רבים המרוחקים גיאוגרפית זה מזה ויש קשיים בהעברת מידע מן הרשויות וגורמי החינוך ברשות המפונה לגורמים המפעילים את מסגרות החינוך עבור התלמידים המפונים.⁵⁵

רשות מקומית מפונה – מקרה מבחן: עיריית שדרות

בסוף שנת הלימודים תשפ"ג, סמוך לפרוץ המלחמה כללה מערכת החינוך בעיר שדרות כ-7,500 תלמידים מגיל גן עד תיכון. תלמידים אלו למדו ב-76 גני ילדים (בהם שמונה גני חינוך מיוחד), 13 בתי ספר יסודיים (אחד מהם בית ספר לחינוך מיוחד), ארבע חטיבות ביניים ושלושה תיכונים. בנוסף תלמידים רבים המתגוררים בעיר למדו מחוץ לה במועצות סמוכות.⁵⁶ העיר שדרות פונתה לפי החלטת ממשלה ב-13 ו-14 באוקטובר 2023. על פי נתוני פיקוד העורף שנאספו בסוף נובמבר 2023, תושבי שדרות פוזרו ב-140 מלונות ב-29 רשויות מקומיות בהן שמונה רשויות מקומיות בדרום, 15 במרכז ושש בצפון.⁵⁷

בשיחה עם מנהל מחלקת החינוך בעיר שדרות סופר על אופן הפעולה של מחלקת החינוך בעיר שדרות למתן מענה לתלמידים לאחר הפינוי. מחלקת החינוך בעירייה פועלת באמצעות שלוחות בים המלח, אילת, תל-אביב וירושלים. כן יש שלוחה בעיר שדרות המטפלת בצרכי תלמידים שנותרו בעיר. בכל אחת מן השלוחות נציג של המחלקה אחראי לשירותי החינוך למפונים באותו האזור. לדבריו שדרות הייתה הרשות הראשונה שהקימה מסגרות חינוכיות לתלמידים, לרבות מסגרת לתלמידים עם צרכים מיוחדים, במרכזי הקליטה לתושבים. המסגרת הראשונה הוקמה בים המלח ביום השמיני למלחמה ובהמשך הוקמו מסגרות לתלמידים באילת, בתל אביב ועוד. בשלב ראשון הוקמו המסגרות בסיוע הרשות הקולטת ומתנדבים כאשר לדבריו המעורבות של משרד החינוך בשבועיים הראשונים הייתה לא מספקת לצרכים ולאתגרים של הקמת מרחבי החינוך. ככלל המסגרות פועלות בכמה דרכים: מסגרת זמנית שמשתמשת בחלל פנוי מחוץ

⁵⁴ ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, הוועדה לפניית הציבור והוועדה המיוחדת לזכויות הילד, סיור בבתי מלון בירושלים – בחינת שירותי החינוך הניתנים לילדי המפונים בעקבות מלחמת 'חרבות ברזל', 30 באוקטובר 2023.

⁵⁵ הוועדה לפניית הציבור של הכנסת, סיור במלונות הקולטים את מפוני מלחמת "חרבות ברזל" בים המלח – טיפול משרדי הממשלה בתלונות המופנים, 16 בנובמבר 2023; סיור במלונות הקולטים את מפוני מלחמת "חרבות ברזל" במעלה החמישה, נווה אילן וצובה - טיפול משרדי הממשלה בתלונות המפונים, 28 בנובמבר 2023.

⁵⁶ נתוני שנת הלימודים תשפ"ג לפי משרד החינוך, **מערכת במבט רחב – מספרים על החינוך**, כניסה ב-15 בדצמבר 2023.

⁵⁷ פיקוד העורף – משל"ט ינאי, מצגת חרבות ברזל 2023 – הערכת מצב משרדי ממשלה, 30 בנובמבר 2023.

למלון, קיום משמרת שנייה בבית ספר קיים (התקיים באילת בשבועות הראשונים למלחמה והופסק בהמשך), מסגרות במלונות והשתלבות תלמידים משדרות במסגרות חינוך קיימות.⁵⁸ לפי נתונים שנתקבלו מן העירייה, בראשית דצמבר 2023 כ-5,300 תלמידים מפונים משדרות למדו במסגרות לימוד ברחבי הארץ, בתוכם כ-1,450 תלמידים באילת, 1,350 תלמידים בירושלים, 800 תלמידים בים המלח, 600 תלמידים בתל-אביב, 230 בנתניה וכ-880 במקומות נוספים בהם הרצליה, מצפה רמון, רמת גן, בית מאיר וירוחם. תלמידי העיר לומדים בעשרות מסגרות ייעודיות שהוקמו עבורם כולל בתי ספר יסודיים, גני ילדים ומעונות יום. המסגרות אלה מנהלות על ידי מנהלים מהעיר שדרות, לעיתים יחד עם מנהלים עמיתים מטעם משרד החינוך וכ-20 מהם מנהלים מסגרות חינוכית חדשה במקביל להמשך עבודתם כמנהלים של המסגרות האורגניות של תלמידי שדרות. רוב המסגרות החדשות פועלות מתשע עד אחת וחצי. בנוסף חלק גדול מתלמידי שדרות, בעיקר בחינוך המיוחד, חינוך חרדי וחינוך על יסודי משולבים בבתי ספר ברשויות הקולטות.⁵⁹

ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת ביקרה במרכזים חינוכיים למפוני שדרות בירושלים ב-30 באוקטובר 2023. בתוך המרכזים פעל מערך לילדים בגיל לידה עם גיל שש, מענה לתלמידי חינוך מיוחד, בית ספר יסודי, מערך חינוך על יסודי לא פורמלי ומערך חוסן נפשי לצוותי ההוראה ולתלמידים ומשפחותיהם. ניהול המרכז נעשה ביחד עם עיריית שדרות, תוך שותפות עם ארגוני החברה האזרחית ושיח יומיומי עם ההורים השוהים במלונות על מנת לשתף אותם בתהליכי קבלת ההחלטות. המרכזים שואפים להעניק מענה מותאם לשלבי הגיל השונים במטרה ליצור תחושת רציפות ולהעניק מענה רגשי לתלמידים ולצוותי ההוראה במקום באמצעות פסיכולוגיות מהשפ"ח הצמודות לכל בית ספר. הם פועלים תוך חיבור בין מערכת החינוך הקולטת בירושלים ומערכת החינוך הנקלטת של שדרות במודל של ניהול משותף של כל בית ספר באמצעות שני מנהלים. בין הקשיים והאתגרים שהועלו בדיוני הוועדה: פיזור התושבים מן הקהילות המפונות בין מרכזי קליטה שונים באופן שאינו מאפשר שמירה על מסגרות החינוך שפעלו באותן קהילות, והעסקה של אנשי הצוות החינוכי בהן; קושי בבניית אמון מול ההורים והמשפחות; קושי במענים לנוער ולמתבגרים והתמודדות עם התנהגויות סיכון בקרב שכבת גיל זאת.⁶⁰

על פי מנהל מחלקת החינוך של שדרות, העירייה עושה כל מאמץ למיפוי תלמידי שדרות השוהים ברחבי הארץ. להערכתו כ-90% מתלמידי מערכת החינוך אותרו ויש להם מענה, מתוך שאיפה להגיע לכלל התלמידים בקרוב. מנהלות ומחנכות בשדרות מונחות לפעול למיפוי תלמידים במסגרות האורגניות ולקיים מפגשים מקוונים לתלמידים אלה כאשר לחלק מן התלמידים יש

⁵⁸ גיל חדש, מנהל מחלקת החינוך בעיריית שדרות, שיחת טלפון, 11 בדצמבר 2023.

⁵⁹ גיל חדש, מנהל מחלקת החינוך בעיריית שדרות, שיחת טלפון, 11 בדצמבר 2023, קובץ נתונים על תלמידים בעיר שדרות, דצמבר 2023.

⁶⁰ ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, סיור בבתי מלון בירושלים - בחינת שירותי החינוך הניתנים לילדי המפונים בעקבות מלחמת "חרבות ברזל" - סיור משותף עם הוועדה המיוחדת לפניות הציבור, והוועדה המיוחדת לזכויות הילד, דיון הוועדה, 30 באוקטובר 2023.

מענה מקוון בלבד ולא השתלבו במסגרות חדשות. עם זאת, עולים קשיים בנושא זה על רקע הדינמיות של המצב והיעדר שיתוף פעולה של חלק מן המשפחות. יש אוכלוסיות שקשה יותר לאתרן כגון משפחות לילדים עם צרכים מיוחדים שהשהייה במלונות פחות מתאימה להם ובחרות לגור בקהילה. כן צוין כי משרד החינוך העביר מידע חלקי בלבד על תלמידי הרשות שנרשמו ללמוד באופן עצמאי ולכן היא מתקשה לנהל מעקב אחרי תלמידים אלו. העירייה משקיעה מאמץ מיוחד באיתור ובמתן מענה לתלמידים שזוהו כתלמידים בסיכון הן לפני הפינוי והן לאחריו.

אתגרים נוספים שהועלו על ידי מנהל מחלקת החינוך בשדרות הם העסקתם של עובדי הוראה ברשות במסגרות שהוקמו עבור המפונים, כאשר בשל הפיזור יש קושי בשיבוץ המורים במסגרות ולא כל המורים מעוניינים להשתלב על רקע היעדר מסגרות לילדיהם, צורך בתמיכה נפשית ואחרת וכד'. לדבריו משרד החינוך התעכב בפרסום הנחיות חד משמעות לגבי עבודת אנשי החינוך המפונים במרחבי הפינוי, דבר שהקשה על עבודת הרשות. קושי נוסף הוא המענה לתלמידים שחזרו לשדרות ואין להם בשלב זה מסגרת חינוכית כלל מלבד למידה מרחוק.⁶¹

4. תקציב

על פי מידע שהתקבל ממשרד החינוך, סך הצרכים של משרד החינוך בעקבות המלחמה בשנת 2023 עומד על 680 מיליון ש"ח. רוב תקציב זה, כ-427 מיליון ש"ח, מיועד לצרכים של תלמידים מפונים, בתוכם:

- 273 מיליון ש"ח לעלויות חד פעמיות דוגמת תשתית פיזית לכיתות ולמוסדות לימוד למפונים במרכזי הקליטה וברשויות הקולטות, הצטיידות בסיסית למפונים, מחשבים ואמצעי קצה וכד'.

- כ-154 מיליון ש"ח נדרשים לצרכים ישירים שוטפים של המפונים במהלך שנת 2023 בהם תקציבים לתגבור עובדי הוראה במערכת החינוך בדגש על מרכזי המפונים, הפגות וחוגים לאוכלוסייה המפונה ולאוכלוסייה במעגלי העימות ותקצוב פעילות תנועות נוער וארגוני נוער במרכזי הקליטה ובערים המעורבות.

יתרת התקציב מיועדת לצרכים נוספים של מערכת החינוך: שירותים פסיכולוגיים ומענים רגשיים לכלל התלמידים, הפעלת מתנדבים, הנצחה, שונות ועוד.

פירוט נתוני משרד החינוך על צרכים תקציביים של תלמידים מפונים בטבלה הבאה:

⁶¹ גיל חדש, מנהל מחלקת החינוך בעיריית שדרות, שיחת טלפון, 11 בדצמבר 2023.

טבלה 2: עלויות שירותי חינוך לתלמידים מפונים (מיליוני ש"ח), 2023

סה"כ	נושא
115	תשתית פיסיית למרחבי למידה
22	ציוד למידה בסיסי למפונים
84	מחשבים ואמצעי קצה
12	עלויות תקשוב, ניהול, שליטה ובקרה
40	עלויות חד פעמיות שונות
32	תגבור עובדי הוראה במערכת החינוך בדגש על מרכזי המפונים
104	הפגות וחוגים לאוכלוסייה המפונה ולתלמידים באזורי העימות
18	פעילות תנועות נוער וארגוני נוער במרכזי הקליטה ובערים מעורבות
427	סה"כ

צוין כי בתקציבים אלו לא נכללו עלויות סל תלמיד ברשות הקולטת ומימון הסעות ברשות הקולטת עבור התלמידים המפונים, שחלקן טרם אושרו על ידי משרד האוצר.⁶²

נוסף על כך כאמור, עלויות הפעלת מעונות יום במסגרות המפונים כ-40 מיליון ש"ח בחודש מתוקצבות באמצעות תקציב משרד העבודה (ראו סעיף 6 בהמשך).

בתקציב המדינה המעודכן לשנת 2023 שאושר בכנסת ב-14 בדצמבר 2023, תקציב משרד החינוך לשנת 2023 עמד על 79.5 מיליארד ש"ח - עלייה של כ-1.742 מיליארד ש"ח ביחס לתקציב המקורי שאושר במאי 2023 וכ-1.381 מיליארד ש"ח ביחס לתקציב לאחר שינויי התקציב עד ל-21 בנובמבר 2023. נוסף על כך, תקציב הפיתוח של משרד החינוך גדל בכ-745 מיליון ש"ח ביחס לתקציב לאחר שינויו.⁶³ על פי משרד האוצר, בתוספת התקציב נכללים 680 מיליון ש"ח לצרכי הלחימה בהתאם לסעיפים השונים שפירט משרד החינוך, כאשר מצופה כי המשרד יספק את כלל הצרכים הנדרשים לשנת 2023 במסגרת זאת.⁶⁴

5. ילדים זכאים לשירותי חינוך מיוחדים⁶⁵

על פי נתונים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שהוכנו לבקשת המרכז המחקר והמידע של הכנסת, ביישובים הסמוכים לגבול רצועת עזה בדרום וביישובים בגזרת הצפון בהם נערך פינוי אוכלוסייה על פי החלטות הממשלה, למדו בשנת הלימודים תשפ"ב (2021/22) כ-3,880 תלמידי חינוך מיוחד (מגיל 3 עד 21). כ-3,950 תלמידים נוספים למדו במסגרת החינוך המיוחד בעיר אשקלון (לגביה נקבעו הסדרים לפינוי עבור חלק מהאוכלוסייה העומדת בקריטריונים

⁶² משרד החינוך, ריכוז צרכים תקציביים של משרד החינוך עד סוף 2023, 4 בדצמבר 2023.

⁶³ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [תיאור וניתוח ההצעה להגדלת תקציב המדינה לשנת 2023 וסקירה מקרו-כלכלית](#), כתיבה: אילנית בר נתן שבע, 4 בדצמבר 2023.

⁶⁴ הדר פוקס, רפרנטית חינוך, אגף התקציבים, משרד האוצר, שיחה, 12 בדצמבר 2023.

⁶⁵ מבוסס על מסמך מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [ילדים עם מוגבלות במלחמת חרבות ברזל](#), 19 בנובמבר 2023.

מסוימים).⁶⁶ יודגש כי מדובר רק על התלמידים ביישובים שפוננו מתוקף החלטות הממשלה ולא תלמידים ביישובים שהתפנו עם משפחותיהם באופן עצמאי.

בדיון ועדת החינוך ב-18 באוקטובר 2023 דיווחו נציגי האגף לחינוך מיוחד במשרד החינוך כי החלו בפריסת עובדי האגף במרכזי הקליטה למפונים שבהם נקלטו חלק מן המפונים לפי החלטת הממשלה, ובמיפוי התלמידים הזכאים לשירותי חינוך מיוחדים השוהים במרכזים אלה.⁶⁷ בדיון נוסף ב-6 בנובמבר 2023 הציג משרד החינוך נתונים על המסגרות הפועלות במרכזי המפונים. לפי נתונים אלה באותו המועד פעלו 85 מסגרות חינוך המיועדות לילדים עם מוגבלות במרכזים אלה, בפיזור גיאוגרפי רחב.⁶⁸ למרות בקשתנו המשרד לא הציג נתונים עדכניים על מסגרות חינוך מיוחד ותלמידים בהם כיום. כמו כן, לא צוין כמה מבין התלמידים שנקלטו במסגרות קיימות הם תלמידי חינוך מיוחד.

בנוסף, על פי פרסומי משרד החינוך ניתן לרשום תלמידים מפונים, בהם גם תלמידי חינוך מיוחד, במסגרות חינוך ברשות הקולטת.⁶⁹ המשרד לא פרסם נתונים על מספר תלמידי החינוך המיוחד שנרשמו ללימודים במסגרות חינוך ברשויות הקולטות. כן לא דווח האם הוקצתה למסגרות אלה תוספת משאבים בכדי לאפשר להן קליטה מיטבית של התלמידים הנוספים.

בדיון ועדת החינוך ב-20 בנובמבר 2023 בנושא מענים לילדים עם מוגבלויות בתקופת מלחמת "חרבות ברזל" נמסר על ידי האגף לחינוך מיוחד של משרד החינוך כי הוא ממשיך לפעול למיפוי ילדים זכאים לשירותי חינוך מיוחד שפוננו מבתיהם וכי להערכתו יש בידי מידע על 75% מן הילדים המפונים לפחות. לדברי נציגי האגף, הקשיים במיפוי התלמידים נובעים מקשיים באיתור חלק מן המשפחות שלא תמיד מעוניינות למסור פרטים על ילדיהם וממעברים תכופים של משפחות ממקום למקום. כן צוין כי לצורך הטיפול בתלמידים מפונים עם מוגבלויות נוסף כוח אדם חינוכי כגון מורות משלבות, מורות חיילות שעברו הכשרה בתחום ועוד וכי אין הגבלה תקציבים בהקשר זה וכל הצרכים נענים. בסיכום הדיון דרשה הוועדה ממשרד החינוך לפעול בשיתוף הגורמים הרלוונטיים הנוספים לרבות משרדי ממשלה, שלטון מקומי וחברה אזרחית במטרה לקבל את המלוא המידע על התלמידים המפונים הזכאים לשירותי חינוך מיוחדים והצרכים שלהם, ולדווח לה על כך בתוך שבועיים.⁷⁰ מענה המשרד לסיכום הדיון טרם נמסר לוועדה.

⁶⁶ נתון זה מתייחס לתלמידים שלמדו במוסדות החינוך המיוחד, בכיתות מיוחדות בחינוך הרגיל ותלמידי חינוך המיוחד ששולבו בכיתות רגילות. מקור הנתונים: חגית שריד, תחום חינוך והשכלה, אגף חינוך וחברה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 19 בנובמבר 2023.

⁶⁷ [החינוך המיוחד במלחמת "חרבות ברזל" - סקירת משרד החינוך, דיון הוועדה, 18 באוקטובר 2023.](#)

⁶⁸ עיבוד מתוך מצגת משרד החינוך, ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, [שירותי חינוך לילדים המפונים בעקבות מלחמת 'חרבות ברזל' דיון משותף עם הוועדה המיוחדת לפניות הציבור והוועדה המיוחדת לזכויות הילד](#), 6 בנובמבר 2023.

⁶⁹ משרד החינוך, [חרבות ברזל - שאלות ותשובות](#), 25 באוקטובר 2023.

⁷⁰ ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, מענים לילדים עם מוגבלויות בתקופת מלחמת "חרבות ברזל" - ישיבה משותפת עם ועדת הבריאות, דיון הוועדה, 20 בנובמבר 2023.

6. חינוך לגיל הרך

מנתוני מערכת יחד של מערך הדיגיטל הלאומי עולה כי נכון ל-27 בדצמבר 2023, היו 8,861 מפונים ומתפנים עד גיל שלוש ו-8,864 מפונים ומתפנים בגילאי ארבע עד שש.⁷¹

עם פתיחת מרכזי החינוך במרכזי המפונים נפתחו גם מסגרות לגיל הרך, לרוב על בסיס כוח אדם מתנדב ובאמצעות עמותות. על פי נתונים שהציג משרד החינוך ב-6 בנובמבר 2023 במסגרת דיון משותף בוועדות החינוך, התרבות והספורט והוועדה לזכויות הילד של הכנסת, עד למועד זה נפתחו 180 מעונות יום לתינוקות ולפעוטות עד גיל שלוש ו-276 גנים לילדים בני שלוש עד שש, מתוך 1,480 מסגרות במרכזי קליטה בסה"כ. באותו הדיון הודיע שר החינוך כי הורים לא ישלמו שכר לימוד עבור שהות במסגרות לילדים מתחת לגיל שלוש שנפתחו במרכזי הקליטה למפונים.⁷²

סמוך למועד זה ב-7 בנובמבר פרסם משרד החינוך [קול קורא לתקצוב הפעלת מסגרות יום זמניות לפעוטות עד גיל שלוש לתקופת החירום](#). הקול הקורא מאפשר לרשויות שתושביהן התפנו לפי החלטת ממשלה בגבול הצפון ובעוטף עזה (לא כולל אשקלון) להקים ולהפעיל מסגרת יום לתינוקות ולפעוטות עד גיל שלוש במתקני הקליטה או בסמוך אליהן. הוא קובע קריטריונים להפעלת מסגרות אלה, לרבות המבנה הפיזי, ציוד, כוח אדם, גודל הקבוצה, יחס בין מספר הילדים במסגרת למספר אנשי הצוות, היקף הפעילות ועוד. בכל הנוגע לכוח האדם המועסק במסגרת נכתב כי: "יש להפעיל, ככל האפשר, את המסגרות באמצעות מחנכות-מטפלות אשר הוכשרו ועסקו בתחום הגיל הרך בעבר וככל האפשר, מקרב אוכלוסיית המפונים". עם זאת, אין הכרח כי למי מאנשי הצוות יהיו הכשרה או נסיון בעבודה בתחום הגיל הרך.

על פי הקול הקורא, התקצוב למסגרות עומד על עד 3,000 ש"ח בחודש לכל ילד, למסגרת שמספקת מענה של שמונה שעות בכל יום. בנוסף יוקצה לכל מסגרת חדשה סכום חד פעמי של עד 20,000 ש"ח עבור הצטיידות ראשונית. הוא מיועד לתקופה של עד חמישה חודשים – בין 1 בנובמבר 2023 ל-1 באפריל 2024. תקצוב המעונות מגיע מתקציבי משרד העבודה ועל פי משרד האוצר הוא עומד על 40 מיליון ש"ח בחודש.⁷³

קול קורא זה נסגר ב-20 בנובמבר. לדברי נציגי משרד החינוך בישיבת ועדת החינוך בנושא התמודדות מסגרות הגיל הרך בתקופת מלחמת "חרבות ברזל", כל הרשויות המקומיות שתושביהן פונו הגישו בקשות להקמת מסגרות לגיל הרך באמצעות הקול קורא והם צופים שבאופן זה יינתן מענה לצרכים בתחום זה. הודגש כי המסגרות יקלטו את תושבי הרשויות

⁷¹ מערך הדיגיטל הלאומי, מערכת יחד – מידע לרשויות, כניסה ב-27 בדצמבר 2023.

⁷² עיבוד מתוך מצגת משרד החינוך, ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, [שירותי חינוך לילדים המפונים בעקבות מלחמת 'חרבות ברזל' דיון משותף עם הוועדה המיוחדת לפניות הציבור והוועדה המיוחדת לזכויות הילד](#), 6 בנובמבר 2023.

⁷³ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, סוגיות לדיון בנושא: החינוך לגיל הרך במלחמת "חרבות ברזל" 26 בנובמבר 2023.

שתושביהן פונו גם אם אלו תושבי יישובים במועצה שלא פונו לפי החלטת ממשלה.⁷⁴ על פי נתוני משרד החינוך נכון ל-31 בדצמבר 2023 פעלו 266 מסגרות לגיל הרך ובהם טופלו 2,577 פעוטות. במסגרות אלה הועסקו 35 מטפלות/מחנכות.⁷⁵

נציין כי בסיוור הוועדה לפניית הציבור במלונות שבהם שוהים מפונים בים המלח ובמועצה האזורית מטה יהודה, עלו קשיים שונים הקשורים במסגרות לגיל הרך בהם: הפעלת מסגרות על ידי כוח אדם מתנדב גם שבועות ארוכים לאחר הפינוי, שעות פעילות מצומצמות על רקע העדר תנאים מתאימים לשהייה של יום שלם וכוח אדם ללא הכשרה בטיפול בגיל הרך.⁷⁶

⁷⁴ ועדת החינוך, התרבות והספורט והוועדה לזכויות הילד של הכנסת, התמודדות מסגרות הגיל הרך בתקופת מלחמת "חרבות ברזל", דיון הוועדה ב-27 בנובמבר 2023.

⁷⁵ משרד החינוך, המינהל הפדגוגי, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת – שירותי חינוך לילדים ולתלמידים מפונים בעקבות מלחמת חרבות ברזל, 24 בדצמבר 2023; קובץ נתונים 31 בדצמבר 2023.

⁷⁶ הוועדה לפניית הציבור של הכנסת, סיור במלונות הקולטים את מפוני מלחמת "חרבות ברזל" בים המלח – טיפול משרדי הממשלה בתלונות המופנים, 16 בנובמבר 2023; סיור במלונות הקולטים את מפוני מלחמת "חרבות ברזל" במעלה החמישה, נווה אילן וצובה - טיפול משרדי הממשלה בתלונות המפונים, 28 בנובמבר 2023.

נספח: יישובים שפוננו לפי החלטת ממשלה - מלחמת "חרבות ברזל"

טבלה 3: יישובים שפוננו לפי החלטת ממשלה ב'חרבות ברזל' - דרום הארץ

מועצות מקומיות ועיריות	שדות נגב	אשכול	חוף אשקלון	שער הנגב	החלטת ממשלה
	סעד עלומים	כרם שלום כיסופים חולית סופה נירים ניר עוז עין השלושה ניר יצחק בארי מגן רעים	נתיב העשרה זיקים יד מרדכי כרמיה	נחל עוז ארז ניר עם מפלסים כפר עזה גבים אור הנר איבים	החלטת ממשלה 950 פינוי ב-7.10
שדרות	שוקדה שובה כפר מיימון + תושייה תקומה זימרת	יתד שלומית נווה שדי אברהם מבטחים ישע עמי עוז פריגן תלמי יוסף עין הבשור יבול אבשלום דקל צוחר אוהד תלמי אליהו שדה ניצן בני נצרים	גברעם מבקיעים	ברור חיל דורות יכיני	החלטת ממשלה 988 פינוי ב-14.10
אשקלון					החלטת ממשלה 978 - 24.10

טבלה 4: יישובים שפוננו לפי החלטת ממשלה ב'חרבות ברזל' בצפון הארץ - החלטת ממשלה 975

מועד פינוי	גליל עליון	מבואות חרמון	מטה אשר	מעלה יוסף	מרום הגליל	מועצות מקומיות ועיריות
16.10	משגב עם	מרגליות	ראש הנקרה	זרעית	אביבים	מטולה
	מנרה	כפר יובל	חניתה	שתולה	דזבב	שלומי
	מלכיה	דישון	אדמית	מתת		רג'ר
	מעין ברוך		ערב אל עראמשה	נטועה		
	יפתח		בצת	יערה		
	דפנה			שומרה		
	מרגליות					
	ברעם					
	כפר גלעדי					
	יראון					
20.10						קריית שמונה
	שאר יישוב	שניר	אבן מנחם	אילון		
	בית הלל	צבעון		לימן		
	רמות נפתלי	דן	גרנות	מצובה		
		הגושרים	גורן			
		סאסא				